

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE

Prírodovedecká fakulta

Katedra humánnej geografie a demogeografie

Porovnanie chudoby Slovenska a ČR

Bakalárska práca

Ľubomír BUČKO

Študijný odbor 4.1.35 Geografia

Vedúci bakalárskej práce: Mgr. Alena Rochovská, PhD.

BRATISLAVA 2010

Prehlásenie

Čestne prehlasujem, že som predloženú bakalársku prácu spracoval samostatne s použitím uvedenej literatúry a ďalších informačných zdrojov.

V Bratislave, 21.4.2010

.....

podpis autora práce

Pod'akovanie

Chcel by som poďakovať všetkým, ktorí mi akýmkoľvek spôsobom pomohli pri spracovaní tejto bakalárskej práce. Moje poďakovanie patrí najmä vedúcej práce, Mgr. Alene Rochovskej, PhD. za vedenie a cenné pripomienky.

Zvlášť ďakujem mojej rodine, za trpezlivosť, povzbudenie a podporu.

ABSTRAKT

Lubomír Bučko: Chudoba v Slovenskej republike a Českej republike [Bakalárska práca] Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra humánnej geografie a demogeografie. Školiteľ: Mgr. Alena Rochovská, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: Bakalár. Bratislava: PRIFUK, 2010, 47 strán.

Chudoba je jedným z najväznejších problémov dnešnej spoločnosti. Je to hraničná skúsenosť, s ktorou sa nikto v živote nechce stretnúť. Chudoba je hlad. Chudoba je nemať domov. Chudoba je byť chorý a nemať možnosť vyhľadať lekársku pomoc. Chudoba znamená nemať prácu a mať strach z budúcnosti. Chudoba je bezmocnosť, neschopnosť realizovať svoje ambície, ciele, neschopnosť pomôcť svojim najbližším ani sebe. Je to nesloboda. V dnešnom globalizovanom svete čelia chudobe milióny ľudí. Podľa Organizácie spojených národov zomrie každý deň od hladu alebo na následky súvisiace s hladom okolo 25 000 ľudí. To je jedna osoba za tri a pol sekundy! Žiaľ, často sú to práve deti. S chudobou zápasia aj najbohatšie štáty sveta a nevyhýba sa ani Slovensku a Čechám, ktoré v minulosti tvorili spoločný štátny útvar. Po roku 1989 nastali veľké sociálno-ekonomické zmeny, ktoré priniesli liberalizáciu cien, zníženie reálnych miezd a reálnej kúpnej sily obyvateľstva. To znamenalo pre veľkú časť populácie hrozbu chudoby. V ďalších rokoch vývoja už ako samostatné štáty sa Česká aj Slovenská republika postupne transformovali na modernú spoločnosť, ktorej črtami sú aj sociálna stratifikácia a právo bohatých dávať to patrične najavo. Práca je zameraná na zhodnotenie rozsahu a profilu chudoby v týchto krajinách v ostatnej dekáde ich vývoja, po ich vstupe do Európskej únie.

ABSTRACT

Lubomír Bučko: Poverty in Slovak republic and Czech republic

[Bachelor thesis]. Comenius University in Bratislava. Faculty of Natural Sciences; Department of Human Geography and Demogeography. Advisor: Mgr. Alena Rochovská, PhD. Degree of professional qualification: Bachelor. Bratislava: PRIFUK, 2010, 47 p.

Poverty is one of the greatest problems of today's society. It is the extreme experience which no one in his life wants to face. Poverty is hunger. Poverty is not having home. Poverty is to be sick and having no possibility to get medical advice. Poverty means not having a job and has a fear of the future. Poverty is powerlessness, a failure to realize their ambitions, goals, inability to help its closest to them. It's freedom. In contemporary globalized world, millions of people facing poverty. According to the United Nations die every day from hunger or hunger-related effects around 25 000 people. This is a person for three and a half seconds! Unfortunately, often it is the children. Struggling with poverty and the richest countries in the world and do not avoid Czech and Slovakia in the past were the joint statehood. After 1989, there were large socio-economic changes brought about by the liberalization of prices, reducing real wages and real purchasing power. This meant a large proportion of the population to the threat of poverty. In the following years of development both as independent states, the Czech and Slovak Republic is transformed into a modern society, which also features social stratification and the right of the rich to give to show properly. The work aims to assess the extent and profile of poverty in these countries in the last decade of progress, after joining the European Union.

OBSAH

Zoznam tabuliek a grafov

1. ÚVOD	8
1.1 CIEĽ, METODIKA PRÁCE A ZHODNOTENIE LITERATÚRY	9
2 ČO JE CHUDOBA?	10
2.1 VYMEDZENIE POJMU CHUDOBA.....	10
2.2 CHUDOBA A SOCIÁLNA EXKLÚZIA (VYLÚČENIE).....	12
2.3 TYPOLÓGIA CHUDOBY.....	14
3 MERANIE CHUDOBY	18
3.1 SPÔSOBY MERANIA CHUDOBY	18
3.2 MERANIE CHUDOBY NA SLOVENSKU A V ČR	19
3.3 ZISŤOVANIE O PRÍJMOCH A ŽIVOTNÝCH PODMIENKACH (EU – SILC).....	19
3.4 INDIKÁTORY EU – SILC	22
4 CHUDOBA NA SLOVENSKU A V ČR PODĽA EU – SILC	24
4.1 CHUDOBA V HISTORICKOM KONTEXTE.....	24
4.1.1 <i>Chudoba pred socializmom</i>	24
4.1.2 <i>Chudoba za socializmu</i>	25
4.1.3 <i>Chudoba po roku 1989</i>	27
4.2 AKTUÁLNY ROZSAH CHUDOBY.....	30
4.3 AKTUÁLNY PROFIL CHUDOBY	32
5 ZÁVER	35

Tabuľky

Zoznam bibliografických odkazov

Zoznam tabuliek a grafov

- Tabuľka 1: Ekonomická aktivita obyvateľov Československa v rokoch 1930-1970 v (%)
- Tabuľka 2: Rozsah chudoby v Slovenskej republike v rokoch 1992 a 1996 (v %)
- Tabuľka 3: Osoby ohrozené chudobou v rokoch 2005 - 2008 v ČR podľa (EU-SILC)
- Tabuľka 4: Osoby ohrozené chudobou v rokoch 2005 - 2008 v SR, ČR a EU27 podľa (EU-SILC)
- Tabuľka 5: Distribúcia príjmov - Pomer príjmov horného a dolného kvintilu (S80/S20)
- Tabuľka 6: Osoby ohrozené chudobou pred vyplatením sociálnych príjmov (vrátane dôchodkov)
- Tabuľka 7: Riziko chudoby pracujúcich
- Tabuľka 8: Riziko chudoby v konkrétnom čase (fixované k roku 2005)
- Tabuľka 9: Gini koeficient
- Tabuľka 10: Rozptyl okolo hranice rizika chudoby
- Tabuľka 11: Relatívne riziko prepadu príjmov (relative median poverty risk gap)
- Tabuľka 12: Miera rizika chudoby podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania (v %)
- Tabuľka 13: Indikátory EU-SILC
- Graf 1: Osoby ohrozené chudobou
- Graf 2: Gini koeficient
- Graf 3: osoby v SR ohrozené chudobou z hľadiska veku (%)
- Graf 4: Osoby v ČR ohrozené chudobou z hľadiska veku (%)
- Graf 5: Riziko chudoby - neúplné rodiny, aspoň 1 závislé dieťa

1. Úvod

Podvýživa, choroby, negramotnosť. Aký je spoločný menovateľ týchto javov? Je to chudoba, jeden z najväčších celosvetových problémov ľudstva. Chudoba nie je len v rozvojovom svete, nájdeme ju aj v rozvinutých krajinách Európy. Pre Európu je takýto stav neprijateľný a prekážkou všeobecného napredovania. Európska rada si na svojom marcovom zasadnutí v Lisabone v roku 2000 stanovila ambiciózny cieľ na ďalšie desaťročie, stať sa najkonkurencieschopnejšou, najviac dynamicky rozvíjajúcou sa ekonomikou sveta, založenou na vedomostiach, schopnou dosiahnuť trvalo udržateľný rast s väčším počtom kvalitnejších pracovných príležitostí a s väčšou sociálnou súdržnosťou. Súčasťou takzvanej Lisabonskej stratégie je aj boj proti chudobe a sociálnej exklúzii. Slovensko sa stalo súčasťou Európskej únie a tiež súčasťou jej úsilia na odstránenie chudoby a sociálnej exklúzie. Na to aby spoločnosť mohla účinne bojovať proti tomuto fenoménu, je potrebné chudobu jasne definovať a stanoviť účinné nástroje na jej meranie. To však v predchádzajúcich historických dekádach chýbalo resp. výrazne zaostávalo za svetovými trendmi. (Michálek, 2005) Odpoveďou bolo prijatie otvorenej metódy koordinácie, ku ktorej sa Slovensko ako aj Čechy po vstupe do EÚ pripojili. Výsledkom koordinovaného úsilia je štatistické zisťovanie o príjmoch a životných podmienkach (EU-SILC), ktoré členské štáty začali realizovať prvý krát v roku 2004.

Chudobu tu evidujeme už od stredoveku. Existovala v rôznych podobách či už v spoločnej alebo samostatnej histórii Slovenska a Čiech. Existovala aj v rokoch 1948-1989 aj keď sa vtedajší režim snažil z politicko-ideologických dôvodov o nej nehovoriť. Fenomén chudoby sa začal dostávať do povedomia spoločnosti neskôr až po novembri 1989. Nový režim priniesol nové podmienky, vyžadujúce zmeny v myslení a spôsobe života. (Beňová, 2006). Nevyhnutný transformačný proces hospodárstva a celej spoločnosti priniesol so sebou rast príjmovej nerovnosti a chudoby. V roku 2002 bolo chudobou ohrozených 21% Slovákov avšak len 8% Čechov (NAPSI 2004-2006) Priemer EÚ (15%) bol hlboko pod úrovňou chudoby na Slovensku. Chudobou boli ohrozené najmä deti do 15 rokov, neúplné rodiny s deťmi alebo rodiny s väčším počtom detí. Veľmi početnou skupinou ohrozenou chudobou boli aj nezamestnaní.

Túto tému som si vybral, lebo ma zaujala a chcel som hlbšie preniknúť do problematiky. Chudoba je stav, s ktorým sa každý z nás môže v živote stretnúť či sa nás bude týkať priamo alebo nepriamo. Netreba ju vnímať len v číslach ale vidieť za ňou ľudí a ich život. Túto tému som si vybral aj pre jej aktuálnosť keďže rok 2010 bol vyhlásený ako Európsky rok boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu. Rôznymi aktivitami v tomto duchu má Európa snahu potvrdiť svoj záväzok spred desiatich rokov a urobiť rozhodujúce kroky k odstráneniu chudoby a sociálneho vylúčenia. Ako uviedla Zuzana Kusá na otváracjej konferencii k Európskemu roku boja proti chudobe, mali by sme spoločne uvažovať akú spoločnosť by sme chceli v Európe mať a teda aj aké Slovensko.

1.1 Cieľ, metodika práce a zhodnotenie literatúry

Cieľom tejto práce je na základe vybraných indikátorov chudoby použitých pri štatistických zisťovaniach EU-SILC pomenovať rozsah a profil chudoby a na základe nich porovnať Slovensko a ČR.

Z metodického hľadiska si tvorba práce vyžadovala v prvom rade informačný prieskum a zber literatúry o chudobe a s ňou súvisiacich tém. Následne som začal so štúdiou literatúry a ďalších zdrojov aby som vnikol do problematiky. Po tomto oboznámení som navrhol štruktúru práce a dohľadal ďalšiu literatúru a získaval štatistické dáta. Ako zdroj štatistických údajov som využil takmer výlučne Európsky štatistický úrad Eurostat. Nasledovalo samotné vypracovanie práce a zároveň analýza a interpretácia štatistických dát. Z každého z vybraných ukazovateľov som zhotovil tabuľku a niektoré údaje z nich som spracoval do grafov.

Na oboznámenie sa s problematikou som preštudoval niekoľko prác známych slovenských a českých autorov. Ide o sociológov, pedagógov, vedeckých pracovníkov. Spomeniem len niektorých, napr. Gerbery, Džambazovič, Kusá, Sirovátka, Mareš, Večerník, Ondrejko, Ivančíková, Michálek. S teoretickými aspektmi stanovenia hraníc chudoby, jej merania ako aj s niektorými výskumami som sa oboznámil aj zo zahraničných zdrojov (Svetová banka) Cenné boli tiež poznatky z jednotlivých výskumných prác vypracovaných pre potreby Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR alebo ČR.

2 Čo je chudoba?

„Chudoba nie je málo majetku, nie je to vzťah medzi aspiráciami a dostupnými prostriedkami. Je to predovšetkým vzťah medzi ľuďmi.“

(Sahlins)

Na úvod do tejto kapitoly som si prepožičal výrok uznávaného profesora sociológie a antropológie z univerzity v Chikágu. Nie preto, že toto je tá presná a správna definícia čo je chudoba, ale preto, lebo mám pocit, že medzi množstvom prístupov k vymedzeniu chudoby, má v dnešnej „modernej“ spoločnosti svoje miesto.

2.1 Vymedzenie pojmu chudoba

Chudoba je zložitý fenomén, ktorého pomenovanie nie je jednoduché. Objavuje sa v odlišných podobách a rôznom rozsahu v každom geografickom priestore a vo všetkých obdobiach vývoja konkrétnej spoločnosti. (Džambazovič, 2007).

Vo všeobecnosti môžeme chudobu chápať ako relatívnu alebo absolútnu (extrémnu). Na svetovom samite o sociálnom rozvoji v Copenhagene, ktorý sa konal v roku 1995, bola absolútna chudoba definovaná ako stav charakterizovaný vážnym nedostatkom základných ľudských potrieb, vrátane potravín, bezpečnej pitnej vody, prístupu k hygiene, zdraviu, prístrešiu, vzdelávaniu a informáciám.

EÚ v procese sociálneho začlenenia používa relatívnu definíciu chudoby, ktorá bola prijatá Európskou radou v roku 1975: Ľudia žijú v chudobe ak ich príjmy a zdroje sú natoľko limitované, že ich vylučujú z minimálne akceptovaného životného štýlu spoločnosti, v ktorej žijú. Vzhľadom k ich chudobe môžu byť vystavený niekoľkým znevýhodneniam ako nezamestnanosťou, nízkym príjmom, nevyhovujúcemu bývaniu, nedostatočnou zdravotnou starostlivosťou, zamedzeniu prístupu k celoživotnému vzdelávaniu, kultúre, športu a rekreácii. Sú často vylúčení z ekonomických, sociálnych

a kultúrnych aktivít, ktoré sú bežné pre ostatných ľudí a ich prístup k základným ľudským právam môže byť obmedzený.

Svetová banka (Intro...,2005) definuje chudobu ako neschopnosť dosiahnuť minimálny životný štandard. Rozlišuje chudobu ako fyziologický nedostatok a chudobu ako sociálnu depriváciu. Chudoba ako sociálny nedostatok sa vyskytuje prevažne v najchudobnejších krajinách sveta a súvisí s pojmom absolútnej chudoby. Odvíja sa od existenčného minima, ktoré je nevyhnutné pre uspokojenie základných fyziologických potrieb a základných potrieb jednotlivcov (príp. domácností) spojených s jedlom, bývaním a ošatením. Chudoba ako sociálna deprivácia rozširuje chápanie chudoby o ďalšie dôležité dimenzie, ako sú základné možnosti a schopnosti jednotlivca žiť dlhý, zdravý a tvorivý slobodný život, byť rešpektovaný, mať v úcte iných a byť v úcte.

Na Slovensku, ani v jeho predchádzajúcej vývojovej histórii nemala legislatíva presné vymedzenie pre pojem chudoba. Všeobecne sa vychádzalo zo stanovenia sumy životného minima. Životné minimum označuje zákon o životnom minime ako spoločensky uznanú minimálnu hranicu príjmov fyzickej osoby, pod ktorou nastáva stav jej hmotnej núdze. Populácia s príjmom pod hranicou životného minima bola stotožňovaná s chudobnou. V oficiálnych materiáloch a štatistikách sa využívalo označenie "ľudia v hmotnej núdzi či sociálnej odkázanosti". Aj z toho je evidentné, ako poznamenáva Radičová (2001), že chudoba bola u nás chápaná v prvom rade ako nedostatok finančných a materiálnych zdrojov nedosahujúcich zákonom stanovené životné minimum. Slovensko sa po vstupe do Európskej únie zapojilo do odstraňovania chudoby a sociálneho vylúčenia, čo bolo jedným zo strategických cieľov, vytyčených Európskou radou na zasadnutí v Lisabone v roku 2000. Na základe Spoločného memoranda o inklúzii, ktoré Slovensko podpísalo ešte ako prístupujúca krajina v decembri 2003, vypracovalo Národný akčný plán inklúzie na roky 2004 – 2006. Prvá oficiálna definícia chudoby sa objavila práve v tomto dokumente.: Ľudia žijú v chudobe, ak ich príjem a iné zdroje sú natoľko nedostatočné, že im neumožňujú dosiahnuť takú životnú úroveň, ktorá je akceptovateľná v spoločnosti, v ktorej žijú. V dôsledku chudoby môžu poznať mnohonásobné znevýhodnenie od nezamestnanosti, cez nízky príjem, zlé bývanie, nedostatočnú zdravotnú starostlivosť až po prekážky v prístupe k celoživotnému vzdelávaniu, kultúre, športu, či rekreácii. Sú často marginalizovaní a vylúčení z účasti na aktivitách (ekonomických, sociálnych a

kultúrnych), ktoré sú bežné pre ostatných ľudí a ich prístup k základným právam môže byť obmedzený.

2.2 Chudoba a sociálna exklúzia (vylúčenie)

Keď sociálna exklúzia je už niekoľko rokov dominantnou koncepciou v diskusiách o chudobe a v boji proti nej v krajinách Európskej únie, nemôžeme opomenúť pomenovať ju a jej vzťah ku chudobe.

Pojem sociálna exklúzia sa u nás dostal do pozornosti pri preberaní agendy európskej sociálnej politiky po vstupe Slovenska do EÚ. Podľa agendy EÚ je sociálnou exklúziou proces, ktorého prostredníctvom sú určití jednotlivci vytlačaní na okraj spoločnosti a je im zabránené plne na nej participovať v dôsledku svojej chudoby, nedostatku základných kompetencií (spôsobilosť) a príležitostí celoživotného vzdelávania alebo v dôsledku diskriminácie. Toto ich vzdiaľuje a izoluje od zamestnania, príjmu a príležitostí vzdelávania, ako aj sociálnych a komunitných sietí a aktivít. Majú veľmi obmedzený prístup k rozhodovacím orgánom, a tak často pociťujú bezmocnosť a nemožnosť riadiť a kontrolovať rozhodnutia, ktoré majú dosah na ich každodenný život. (NAPSI 2004-2006)

Iný pohľad na vylúčenie nám dáva Radičová (2001), keď o nej hovorí ako o oveľa širšom vymedzení ako samotná chudoba, pretože nezahŕňa len záležitosti materiálnych zdrojov. Sociálne vylúčenie neznamená len neschopnosť byť časťou konzumnej spoločnosti, ale aj nedostatočnosť, nerovnosť a v konečnom dôsledku úplnú absenciu participácie na sociálnom, ekonomickom, politickom a kultúrnom živote.

Sociálna exklúzia je ohrozením sociálnej súdržnosti a je dôsledkom nerovného prístupu jednotlivcov alebo celých skupín obyvateľstva k piatim základným zdrojom spoločnosti: zamestnaniu, bývaniu, sociálnej ochrane, zdravotnej starostlivosti a vzdelaniu. Sociálne vylúčenie je nechcený proces, pretože okrem nerovnosti možností uplatňovať všetky občianske, politické a sociálne práva vedie aj k sociálnemu napätiu a z neho vyplývajúcim rizikám. (Dlhodobá vízia rozvoja slovenskej spoločnosti, 2008)

Jasnejšiu podobu, akým sa sociálne vylúčenie premieta do niekoľko oblastí života, nám ponúka Džambazovič a Jurásková. (2002) Rozlišujú tieto podoby vylúčenia: ekonomické, kultúrne, symbolické, priestorové, politické vylúčenie a vylúčenie z prístupu k službám

- Ekonomické vylúčenie v uvedenom kontexte predstavuje vylúčenie zo životných šancí a ponechanie v medziach bežného životného štandardu. Je definované vylúčením z alebo na trhu práce, nízkym príjmom, majetkom, nízkou mierou spotreby, nedostatočnou vybavenosťou domácnosti či nedostatočným štandardom bývania.
- Kultúrne vylúčenie je odopretie práva jedinca či skupiny participovať na kultúre spoločnosti a zdieľať jej vzdelanosť a kultúru. Charakterizuje sa napríklad na základe nedostatočnej úrovne dosiahnutého vzdelania alebo nedostatočného prístupu k vzdelaniu.
- Symbolické vylúčenie je spojené s označením jedincov i sociálnych skupín vnímaných ako odlišné, deviantné či cudzie. Možno ho identifikovať napríklad na základe miery sociálneho odstupu, existencie predsudkov či stereotypov.
- Priestorové vylúčenie znamená koncentráciu vylúčených jednotlivcov a sociálnych skupín v určitých geografických priestoroch. Táto podoba vylúčenia zahŕňa aj viacnásobnú marginalizáciu, ktorá okrem sídelnej segregácie obsahuje i sociálnu izoláciu.
- Politické vylúčenie znamená odopretie občianskych, politických, ale i základných ľudských práv.

Uvedené podoby sociálneho vylúčenia sa často prejavujú aj vo vylúčení z prístupu k sociálnym službám, k zdravotnej starostlivosti a vo vylúčení zo sietí sociálneho zabezpečenia. Podoby sociálneho vylúčenia sú aj psychologické, pretože môže ísť o narušenie integrity vylučovaných jednotlivcov. Sprievodným javom narušenia integrity je pocit hanby a individuálneho zlyhania, ako i celková neistota. Na úrovni jednotlivcov sociálne vylúčenie znamená absenciu sociálnej roli, ktorá znemožňuje začlenenie do sociálnych sietí a sociálnych vzťahov. (Džambazovič, Gerbery, 2004 chudoba a soc. ex. Výskumná správa)

V správe autori tiež predstavujú pohľad Petra Abrahansona (1995), ktorý sa zamýšľa nad vývojom uvažovania smerom od chudoby k sociálnej exklúzii:

- Je to dôsledok toho, že pojem chudoba sa stal politicky nekorektným a začal byť nevhodný
- Chudoba a exklúzia sú len dva pojmy opisujúce ten istý fenomén
- chudoba je stavom, pričom sociálna exklúzia je procesom
- sociálna exklúzia je konečným výsledkom extrémnej chudoby

Rozdiel medzi chudobou a exklúziou ako stavom a procesom badať aj v pohľade českého sociológa Mareša. (2000) Ten hovorí o vylúčení v dôsledku nerovnosti, ako výsledok nedostatku príležitostí podieľať sa rovnakou mierou na redistribúcii rôznych zdrojoch spoločnosti (hmotných aj nehmotných) pre občanov ktorí chcú na živote spoločnosti participovať. Tá následne vedie k obmedzeniu možnosti spolupodieľať sa na tomto živote, k sociálnej izolácii a odtrhnutiu od spoločnosti. U týchto ľudí alebo skupín dochádza k výraznému oddeleniu sa od obvyklého životného štýlu dostupného bežnej populácii v danom čase na danom území.

2.3 Typológia chudoby

Chudobu možno triediť podľa rôznych kritérií. Mareš (1999) uvádza nasledovné dvojice týchto kritérií.

- A. Absolútne a relatívne
- B. Priame a nepriame
- C. Objektívne a subjektívne
- D. Normatívne a konsenzuálne

A. Absolútne a relatívne

Pokiaľ o chudobe uvažujeme ako o nedostatku zdrojov, môžeme tento nedostatok kvalifikovať ako absolútny alebo relatívny. V absolútnej podobe znamená chudoba bezdomovectvo, nedostatok a bezbrannosť, biedu a bezmocnosť. Často hovoríme o stave, keď človek nemá zabezpečený ani minimálny štandard vo výžive, ošatení a bývaní. Absolútna chudoba robí človeka neschopným byť ľudským a ohrozuje jeho existenciu. (Peter Ondrejko, 2004) Medzi chápaním chudoby v krajinách tretieho sveta a krajinách s vyspelou ekonomikou je výrazný rozdiel. Kým pri rozvojových krajinách je obsahom chudoby najmä absolútna chudoba viažuca sa na

určitú hranicu pod ktorou nedochádza k napĺňaniu základných potrieb na udržanie holej existencie, vo vyspelých krajinách sa o chudobe uvažuje skôr v relatívnych dimenziách. Relatívny koncept chudoby pojednáva o sociálnej nerovnosti v spoločnosti. Chudobných vymedzuje a porovnáva so štandardom v danej spoločnosti, kde sú základné potreby uspokojované, ale časť populácie je vyčlenená z bežného životného štandardu a aktivít bežných v tejto spoločnosti. Townsend (1979) definoval túto chudobu nasledovne:

„Jednotlivcov, rodiny a skupiny ľudí považujeme za chudobných, ak majú nedostatok zdrojov na to, aby si zabezpečili potravu, mohli participovať na aktivitách, mali životné podmienky, ktoré sú bežné, alebo ktorých dosiahnutie je prinajmenšom všeobecne podporované a schvaľované v spoločnosti, ku ktorej títo ľudia patria. Ich zdroje sú natoľko nižšie, ako je úroveň zdrojov, ktorými disponujú v tejto spoločnosti priemerní jednotlivci a rodiny, že ich to vylučuje zo životných štandardov, zvyklostí a aktivít tejto spoločnosti.“

(Peter Townsend: *Poverty in the United Kingdom: a Survey of Household Resources and Standards of living*. Penguin, Harmondsworth 1979, str. 13)

B. Priame a nepriame

Priame sú postavené na spotrebe majetku a kvalite života. Príjmy, ktoré sa nám premieňajú do spotreby sú však pre meranie chudoby nedostatočné, pretože nezohľadňujú okolnosti, za ktorých sa na túto spotrebu menia. V tejto súvislosti môžeme spomenúť takzvanú sekundárnu chudobu, ktorá je spôsobená zlým hospodárením s príjmami a nie ich nedostatkom. Preto priame koncepty spájame s kúpnu silou peňazí. Odvíjajú sa od zodpovedajúceho skutočného príjmu a zo spotreby statkov a kvality života. Odrážajú sa aj na depriváciu, ktorá vychádza z nízkeho štandardu. Často sa môžeme stretnúť pri používaní mier založených na depriváciu so zámenou deprivácie a životného štýlu, pretože každý človek môže mať iné hodnoty a tomu prispôsobuje svoju spotrebu (Mareš, 1999).

Nepriame miery sú založené na meraní príjmov pred spotrebou. (Hallerod in Michálek, 2000). Patria k nim miery, ktoré sú väčšinou vymedzené relatívne vo vzťahu k určitému príjmovému rozloženiu. Hranica chudoby je v tomto chápaná takmer výhradne ako určitý podiel priemerného celoštátneho príjmu. Príjem však nie je najideálnejší indikátor chudoby, pretože nie je schopný vyčerpávajúco stotožniť

chudobnú populáciu. Mnohí z tých, ktorých príjem je dostatočný, sú deprimovaní v spotrebe. (Michálek, 2000)

C. Objektívne a subjektívne

Objektívne kritériá vymedzenia chudoby sú nezávislé na tých ktorí sú považovaní za chudobných. Štát je ten, kto na základe vybraných ukazovateľov a kritérií stanoví hranicu chudoby a označí kto je a kto nie je chudobný. Naproti tomu subjektívny prístup je založený na pocitoch a názoroch tých, ktorých sa chudoba týka, bez ohľadu na názor zvyšku spoločnosti. Vychádza z odpovedi na otázku, aký príjem uspokojuje ich základné potreby.

D. Normatívne a konsenzuálne

Táto dvojica kritérií rozlišuje dva základné spôsoby ako stanoviť čo je životnou nevyhnutnosťou.

- Pri normatívnom spôsobe určujú rozsah životných nevyhnutností experti. Sú to rôzne spotrebné koše a životné minimá
- Pri konsenzuálnom tieto nevyhnutnosti určuje verejná mienka vychádzajúca z názorovej zhody celej spoločnosti v otázkach čo je adekvátne minimum, aký je zoznam nevyhnutných životných položiek a akú úroveň podpôr je spoločnosť ochotná financovať.

Stará a nová chudoba

V päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch minulého storočia bola chudoba, ktorá vtedy existovala označovaná ako stará, demografická chudoba. Nebola závislá na trhu práce. Sociálne riziká boli v populácii pôvodne koncentrované na začiatku a konci životného cyklu. Deti a starí ľudia patrili v prvej polovici dvadsiateho storočia k typickým ohrozeným skupinám. (Džambazovič, Gerbery, 2004) Táto chudoba je označovaná aj ako horizontálna chudoba, nezávislá na trhu práce. Kategórie ohrozené takouto chudobou sú charakterizované vekom, životným a rodinným cyklom a neschopnosťou pracovať. Stará chudoba má privátny, individuálny charakter.

Nová, vertikálna chudoba je spojená s pozíciou jedinca i celých sociálnych kategórií na trhu práce. Sú to nezamestnaní, neúplné rodiny, osoby s nízkymi príjmami a osoby permanentne znevýhodnené na trhu práce. O novej chudobe sa hovorí v západnej Európe od konca šesťdesiatych rokov 20. storočia. Najviac ohrozenými

„novou“ chudobou sa stávajú nezamestnaní, ľudia dlhodobo znevýhodnení, resp. vylúčení z trhu práce v dôsledku napríklad zníženej fyzickej či psychickej schopnosti – ťažko zdravotne postihnutí, nízkej kvalifikácie, v dôsledku diskriminácie. Je teda do značnej miery odvedená od účasti resp. neúčasti na trhu práce a pracovnej odmene. (Džambazovič, Gerbery 2005). Fenomén novej chudoby je paradoxne spojený aj s rýchlym rozvojom spoločnosti založenej na vedomostiach, informačných a komunikačných technológiách, pretože môže vytvárať nové bariéry pre skupiny zamestnancov s nízkym stupňom nadobudnutých zručností a vedomostí udržať sa na trhu práce, keďže nové technológie vyžadujú sústavné zvyšovanie a zmenu kvalifikácie. (M. Svoreňová, Zborník 2004)

3 Meranie chudoby

Seriózne meranie si vyžaduje okrem iného aj zhromažďovať dáta priamo z domácností. Vyžaduje si čas, energiu a peniaze. Prečo teda merať chudobu? Aby sa problém chudoby dostal do pozornosti a záujmu spoločnosti, aby sme zhodnotili efektívnosť krokov, ktoré podnikajú inštitúcie pomáhajúce chudobným a aby sme monitorovali a vyhodnocovali projekty politických intervencií zameraných na agendu chudoby. Ak by neexistovali dobré a presné informácie o chudobe nemohli by sme zhodnotiť či štát a spoločnosť podniká účinné kroky v boji proti chudobe.

Ak chceme merať chudobu musíme si uvedomiť, že nemeriame chudobu ako takú, ale meriame rôzne koncepty chudoby podľa toho aké kritéria sme zvolili na jej definovanie. (Mareš, 1999)

3.1 Spôsoby merania chudoby

Pre lepšiu merateľnosť a následnú medzinárodnú porovnateľnosť sa chudoba charakterizuje najmä peňažnými premennými, z ktorých najprirodzenejším ukazovateľom sa javí príjem. Ako peňažné premenné sa používajú príjmy, výdavky i majetok spojený s príjmom. Podľa Ivančíkovej (2003) meranie chudoby pozostáva z dvoch krokov, zo stanovenia hraníc chudoby a určenia indexov chudoby.

Hranica chudoby je jedným z najpoužívanejších nástrojov na meranie chudoby. Definuje úroveň príjmov, pod ktorou sa ľudia považujú za chudobných. Pomocou nej môžeme teda stanoviť podiel populácie žijúcej v chudobe. Ak tento podiel vyjadríme k celkovej populácii, dostaneme najjednoduchšiu mieru chudoby, a to rozsah chudoby. (Michálek, 2000) K rozšíreným metódam určovania hraníc chudoby patria prepočty mediánovej hodnoty celkového príjmu domácnosti deleného ekvivalentnou veľkosťou domácnosti. Takto získaná hodnota v rámci jedného štátu je relatívnou chudobou. Výhodou mediánu je, že nie je ovplyvnený extrémnymi hodnotami, čiže extrémne vysokými a nízkymi príjmami. (Ivančíková, 2003)

3.2 Meranie chudoby na Slovensku a v ČR

Na Slovensku ani v Čechách nebola hranica chudoby priamo definovaná. Bola vyjadrená životným minimom, ktoré ustanovil zákon o životnom minime. Do roku 2001 sme za hranicu chudoby považovali takto určené životné minimum a podiel obyvateľstva pod touto hranicou bol stotožňovaný s chudobnou. Takéto vymedzenie hranice resp. nevymedzenie ako aj nemožnosť medzinárodného porovnania výsledkov skúmania chudoby pre ich nekompatibilitu, boli v štúdií Svetovej banky nazvanej: Slovak Republic Living Standards, Employment and Labour Market Study (2001) kritizované. Až vstupom Slovenska a Čiech už ako samostatných štátov do Európskej únie, sa obe krajiny zapojili do boja proti chudobe a exklúzii v kontexte lisabonskej stratégie. V Národnom akčnom pláne sociálnej inklúzie (NAPSI), ktorý každá krajina vypracovala bola prijatá definícia hranice chudoby a definované indikátory na jej meranie. Hranica chudoby bola definovaná ako 60% mediánu národného ekvivalentného príjmu. Ekvivalentný príjem je určený ako podiel celkového disponibilného príjmu domácnosti a jej „ekvivalentného počtu členov“, čím sa berie do úvahy veľkosť a zloženie domácnosti a je prisúdený každému členovi domácnosti.

3.3 Zisťovanie o príjmoch a životných podmienkach (EU – SILC)

Na marcovom zasadaní Európskej rady v Lisabone v roku 2000 bola prijatá integrovaná socio-ekonomická stratégia, v ktorej si Európska únia stanovila ambiciózne cieľ na ďalšie desaťročie, stať sa konkurencieschopnou, dynamicky sa rozvíjajúcou ekonomikou sveta, založenou na vedomostiach, schopnou dosiahnuť trvalo udržateľný rast s väčším počtom kvalitnejších pracovných príležitostí a s väčšou sociálnou súdržnosťou. Jednou z ciest pre dosiahnutie tohto cieľa je aj modernizácia európskeho sociálneho modelu, ktorého súčasťou je boj proti chudobe a sociálnej exklúzii. To si vyžiadalo rozšírenie nástrojov koordinácie politických opatrení členských štátov zavedením otvorenej metódy koordinácie (OMC – open method of coordination). (Džambazovič, 2004)

Otvorená metóda koordinácie bola navrhnutá tak, aby usmerňovala politiky v oblasti sociálnej inklúzie a najmä stimulovala spoluprácu medzi jednotlivými členskými štátmi únie. K jej kľúčovým oblastiam v oblasti sociálnej inklúzie patria:

- Spoločné ciele, ktoré boli prijaté na zasadnutí v Nice v decembri 2000 a doplnené v Kodani v roku 2002.
- Spoločné indikátory na meranie chudoby a sociálnej exklúzie, aby bolo možné monitorovať pokrok prijatých opatrení.
- Národné akčné plány boja proti chudobe a sociálnej exklúzii, v ktorých sa spoločné ciele implementujú do národných politických opatrení zachovávajúc národné špecifiká v systéme sociálnej ochrany a sociálnej politiky.
- Spoločné správy o inklúzii vypracované na základe národných akčných plánov inklúzie, obsahujúce na základe komparatívnej analýzy aj odporúčania pre členské štáty a európske inštitúcie do budúcnosti.
- Akčný program EU na podporu kooperácie medzi členskými štátmi v boji proti sociálnej exklúzii.

Na základe toho boli Európskou radou v decembri 2001 prijaté spoločné indikátory merania chudoby a sociálneho vylúčenia. Hovoríme o nich ako o Laekenských indikátoroch. (Rybárová, 2004)

Spoločné indikátory sa neustále vyvíjali a prehodnocovali a z pôvodného počtu 18, sa postupne dopĺňali a rozšírili na súčasných 21. Takmer polovica z nich je konštruovaná na báze príjmov, tzv. monetárne indikátory, ktoré odzrkadľujú riziko chudoby a ďalšia polovica má zachytávať a odzrkadľovať ostatné dimenzie, ako je prístup k zamestnaniu, vzdelaniu, zdravotnej starostlivosti, bývaniu.

Európska únia na základe Nariadenia (ES) č. 1177/2003 zároveň vytvorila spoločný rámec na systematickú tvorbu štatistík spoločnosti o príjmoch a životných podmienkach (ďalej len EU-SILC), ktorý zahŕňa údaje o príjmoch a o zložení chudoby a sociálnej exklúzie na národnej a európskej úrovni. Slovenská ako aj Česká republika sa svojím vstupom do EÚ plne zapojila do všetkých procesov a metód spolupráce pri odstraňovaní chudoby. Prvé zisťovanie o príjmoch a životných podmienkach EU-SILC sa vykonalo v roku 2005 jedná sa vlastne o údaje zozbierané v predchádzajúcom roku. Analogicky tak výsledky EU-SILC 2006 hodnotia vlastne stav v roku 2005.

Na margo interpretácie výsledkov zisťovania o príjmoch a životných podmienkach EU-SILC a ich medzinárodného porovnávania treba poznamenať, že toto meranie pokrýva len populáciu ľudí žijúcich v súkromných domácnostiach. Vylúčenie starších ľudí žijúcich v rôznych domovoch opatrovateľských služieb a tiež také marginalizované skupiny ako sú bezdomovci, zo vzorky môže mať dopad na výsledky meraní v rôznych krajinách.

3.4 Indikátory EU – SILC

Tabuľka 13: Indikátory EU-SILC (Zdroj: Národný akčný plán sociálnej inklúzie: SR 2004-2006)

Primárne a sekundárne indikátory	Definícia
Miera rizika chudoby	Podiel osôb s ekvivalentným disponibilným príjmom pod 60% národného mediánu ekvivalentného príjmu. Ekvivalentný príjem je definovaný ako celkový disponibilný príjem domácnosti delený jej "ekvivalentným počtom členov", čím sa zohľadňuje veľkosť a zloženie domácnosti. Tento príjem je priradený každému členovi domácnosti. Sleduje sa i riziko chudoby podľa 1. typu domácnosti (zohľadňuje sa prítomnosť či neprítomnosť závislých detí, počet členov domácnosti, vek), 2. podľa statusu ekonomickej aktivity (zamestnaní, nezamestnaní a dôchodcovia/iní neaktívni), 3. podľa pracovnej intenzity domácnosti, 4. podľa typu statusu bývania ako i hranica rizika chudoby pre dva typy domácností (domácnosť jednotlivca a domácnosť s dvoma dospelými a dvoma deťmi).
Distribúcia príjmov – pomer príjmov horného a dolného kvintilu (S80/S20)	Pomer celkového príjmu, ktorý dosiaholo 20% populácie s najvyššími príjmami k príjmu, ktorý dosiaholo 20% populácie s najnižšími príjmami.
Pretrvávajúca miera rizika chudoby	Podiel osôb s ekvivalentným disponibilným príjmom pod prahom rizika chudoby (60%) v roku n a v najmenej dvoch rokoch od rokov n-1, n-2, n-3.
Relatívne riziko prepadu príjmov chudoby	Rozdiel medzi mediánom ekvivalentných príjmov osôb pod hranicou rizika chudoby a samotnou hranicou rizika chudoby, vyjadrený ako percento hranice rizika chudoby.
Regionálna kohézia	Variačný koeficient mier zamestnanosti na úrovni NUTS II. Miery zamestnanosti sú vypočítané ako podiel zamestnanej populácie na celkovej populácii 15 a viac ročných (podľa definície ILO).
Miera dlhodobej nezamestnanosti	Podiel dlhodobo nezamestnanej populácie (≥ 12 mesiacov; podľa definície ILO) na celkovej aktívnej populácii od 15 rokov.
Populácia žijúca v domácnostiach bez zamestnania: deti	Podiel detí (vo veku 0-17 rokov) žijúcich v domácnostiach, kde nikto nepracuje, na celkovom počte detí tejto vekovej kategórie.
Populácia žijúca v domácnostiach bez zamestnania: dospelá populácia	Podiel všetkých ľudí vo veku 18-59, ktorí žijú v domácnostiach, kde nikto nepracuje, na populácii v rovnakej vekovej kategórii. Študenti vo veku 18-24 rokov, ktorí žijú v domácnostiach zložených výlučne zo študentov, nie sú zastúpení ani v čitateli ani v menovateli.

Osoby, ktoré predčasne ukončili vzdelávanie a nepokračujú vo vzdelávaní	Zastúpenie osôb vo veku 18-24 rokov, ktorí majú len nižšie stredné vzdelanie (ich najvyššia úroveň vzdelania je 0, 1 alebo 2 - podľa medzinárodnej klasifikácie vzdelávania ISCED 1997) a nezúčastňovali sa vzdelávania alebo odbornej prípravy.
Nízka schopnosť čítania u žiakov	Podiel 15 ročných žiakov, ktorí dosiahli úroveň vzdelania 1 alebo sú pod škálou schopnosti čítania PISA.
Očakávaná dĺžka života	Počet očakávaných rokov dožitia pri narodení.
Subjektívne definovaný zdravotný stav v závislosti od veľkosti príjmu	Pomer populácie nad 16 rokov v spodnom a hornom kvintile, ktorý klasifikovali svoj zdravotný stav ako zlý alebo ako veľmi zlý (podľa definície WHO).
Rozptyl okolo hranice rizika chudoby	Podiel osôb s ekvivalentným disponibilným príjmom pod 40%, 50% a 70% národného mediánu ekvivalentného príjmu.
Miera rizika chudobe v konkrétnom čase	Podiel osôb s ekvivalentným disponibilným príjmom v roku n pod hranicou prahu rizika chudoby v roku n-3, upravený o infláciu za posledné tri roky.
Miera rizika chudoby pred vyplatením sociálnych transferov	Relatívna miera rizika chudoby, pričom ekvivalentný príjem je vypočítaný nasledovnými spôsobmi: vylúčia sa všetky sociálne príjmy, započítajú sa starobné, vdovské, vdovecké a sirotské dôchodky a vylúčia sa ostatné sociálne príjmy.
Gini koeficient	Súhrnná miera kumulatívneho podielu ekvivalentných príjmov zodpovedajúceho kumulatívne percentu počtu jednotlivcov. Môže nadobudnúť hodnoty v rozpätí od 0% (úplná rovnosť) do 100% (úplná nerovnosť).
Pretrvávajúca miera rizika chudoby (pod 50% mediánu ekvivalentného príjmu)	Podiel osôb s ekvivalentným disponibilným príjmom pod 50% mediánu národného ekvivalentného príjmu v roku n a v najmenej dvoch rokoch od rokov n-1, n-2, n-3.
Riziko chudoby pracujúcich	Osoby, ktoré sú vnímané ako zamestnané podľa klasifikácie ekonomickej aktivity a ktorí sa nachádzajú v riziku chudoby.
Podiel dlhodobej nezamestnanosti	Podiel dlhodobo nezamestnanej populácie (≥ 12 mesiacov; ILO definícia) na celkovej aktívnej populácii od 15 rokov.
Miera veľmi dlhodobej nezamestnanosti	Podiel veľmi dlhodobo nezamestnanej populácie (≥ 24 mesiacov, podľa definície ILO) na celkovej aktívnej populácii vo veku od 15 rokov.
Osoby s nízkou úrovňou vzdelania	Podiel dospeléj populácie (vo veku od 25 rokov), u ktorej najvyššie dosiahnuté vzdelanie je na úrovni ISCED 0, 1 alebo 2.

4 Chudoba na Slovensku a v ČR podľa EU – SILC

Prečo porovnávať chudobu práve v Čechách a na Slovensku? Odpoveď by mohla byť skutočnosť, že nejde len o dva susediace štáty, ale národy Čechov a Slovákov majú svoju spoločnú históriu. 28. októbra 1918 vznikla Československá republika ako spoločný štát Čechov a Slovákov. V dôsledku politicko-mocenských udalostí a 2. svetovej vojny, sa Československá republika 14. marca 1939 po vzniku samostatného Slovenského štátu, rozpadla. Po skončení 2. svetovej vojny došlo k jej obnoveniu. V roku 1948 sa k moci dostali komunisti a Československo sa pod dohľadom Sovietskeho zväzu vydalo na cestu budovania socializmu. Pád komunistickej totality v novembri 1989 znamenal výrazný medzník v smerovaní celej spoločnosti. Dňom 1.1.1993 došlo dohodou k rozdeleniu republiky na dva samostatné štáty Čechov a Slovákov. Napokon sa 1.5.2004 Česká aj Slovenská republika stali členskými štátmi Európskej únie.

4.1 Chudoba v historickom kontexte

4.1.1 Chudoba pred socializmom

Chudoba je sociálnym javom, ktorého súčasnosť aj budúcnosť je priamo spojená s minulosťou. (Džambazovič, 2007) Preto keď chceme hodnotiť chudobu, musíme nazeráť aj na súvislosti, ktoré mohli jej súčasný stav ovplyvniť ešte v minulosti.

Chudoba vychádza zo sociálnej diferenciácie a tá sa objavila ešte v stredoveku. V tom čase tu žilo pár vyvolených, ktorí vlastnili bohatstvo a veľké množstvo ľudí, ktorí si zarábali na živobytie ťažkou prácou. Z týchto ľudí robili mimoriadne udalosti ako vojny, epidémie a prírodné pohromy, žobrákov a tulákov. Vznikala tak najnižšia sociálna vrstva chudoba. Sociálna stratifikácia bola pritom oveľa vypuklejšia v mestách ako na vidieku. (Lukačka in Korec, 2005)

Na prelome 19. a 20. storočia bola chudoba vnímaná a skúmaná skôr ako jav a za chudobného bol považovaný ten, kto žil vo viditeľne zlých podmienkach a nemal zabezpečené základné podmienky na fyzické prežitie. (Žilová, Zboník, 2006)

Rozvoj priemyslu v mestách však znamenal pozitívnu zmenu vo vývoji chudoby. Mesto ponúkalo dostatok pracovných príležitostí a možnosť zárobku. Slovensko bolo na sklonku 19. stor. a začiatkom 20. stor. hospodársky zaostalou krajinou s nízkou

urbanizáciou, s nízkou životnou úrovňou a zlými sociálnymi podmienkami. Bola to agrárne orientovaná a surovinová základňa vtedajšieho Rakúsko-Uhorska. Naproti tomu Čechy boli už v tom čase najrozvinutejšou časťou Rakúsko-Uhorska. Ich priemysel patril k najrozvinutejším v Európe. (V. Lauko, 2006). Táto lepšia štartovacia pozícia Čiech pri vzniku Československa znamenala, že Slovensko bolo tou menej rozvinutou časťou novej republiky. To sa samozrejme premietalo aj do sociálnej oblasti. Rovnako ako v Rakúsko-Uhorsku tak aj po vzniku Československej republiky v roku 1918 existovali skupiny chudobných. Bola to najmä skupina ľudí, ktorá si vyžadovala sociálnu starostlivosť. Išlo o vojnových poškodených. Patrili sem telesne postihnutí vojaci, ale aj pozostalí vojakov, vdovy a siroty. Ďalšou veľkou skupinou boli muži po návrate z frontu, ktorí si nenašli prácu. (Falisová in Korec, 2003). Rozsah chudoby v tomto období ovplyvňovali najmä, vznik a budovanie ČSR tesne po I. svetovej vojne a svetová hospodárska kríza v 20. rokoch 20. storočia, ale aj zaostávajúca industrializácia. (R. Džambazovič, 2007)

4.1.2 Chudoba za socializmu

Po prekonaní následkov II. svetovej vojny bola od roku 1948 v Československu vládnuou komunistickou stranou presadzovaná ideológia rovnosti. Sľubovala všetkým dôstojné životné podmienky, odstránenie sociálnych rozdielov a tým aj chudoby. (Touraine in Korec, 2003) Komunisti dokonca existenciu chudoby popierali a snažili sa ju odstrániť dosiahnutím úplnej zamestnanosti. Slovo chudobný v socialistickej spoločnosti vlastne ani neexistovalo - bolo tabuizované. Ak sa o nej predsa len hovorilo, bola chápaná ako pozostatok kapitalizmu. (Rochovská, diz. pr. 2004) Začiatok tejto dekády je charakterizovaný zmenou riadenia národného hospodárstva. Od voľného trhového riadenia na centrálné plánované hospodárstvo. Štát s cieľom „riešiť“ sociálnu situáciu zasahoval do hospodárstva aj rôznymi dotáciami. Tieto dotácie smerovali najmä do odvetví s vysokým podielom nekvalifikovanej práce ako baníctva, hutníctva, strojárstva a do poľnohospodárstva. Výsledkom bola umelo držaná prezamestnanosť. V období socializmu došlo preto k intenzívnemu nárastu zamestnanosti oproti predchádzajúcemu obdobiu. (viď Tabuľka 1)

Tabuľka 1: Ekonomická aktivita obyvateľov Československa v rokoch 1930-1970 v (%)

Rok	Podiel ekonomicky aktívnych na obyvateľstve v produktívnom veku	
	Slovensko	Čechy
1930	54,3	64,3
1950	57,1	62
1961	76,4	87
1970	78,3	88,9

Zdroj: (KOREC,2003)

Podiel ekonomicky aktívnych obyvateľov z celkového počtu v produktívnom veku bol v 70. a 80. rokoch v celom Československu vyše 80%, čo bolo asi o 15% viac, ako vo väčšine európskych krajín. (Kalinová in Džambazovič, 2007) Dostatok práce pre všetkých mala zabezpečiť aj rozsiahla industrializácia dovtedy menej industrializovaného Slovenska. Budovali sa veľké závody v malých sídlach, kde sa koncentroval dostatok pracovných síl. Jednostrannosť orientácie tohto priemyslu a skutočnosť, že tieto sídla a ich obyvateľstvo sa dostalo do hospodárskej a sociálnej závislosti týchto veľkých závodov spôsobilo mnoho problémov v neskoršom období. (Gajdoš in Džambazovič, 2007) Na zamestnanie boli naviazané aj rôzne sociálne dávky, ktoré štát poskytoval rodinám s nízkym príjmom. Početné dotácie smerovali aj do cien potravín, bývania, zdravotníctva a školstva.

Vedecký výskum bol v období štátnej moci pod jej kontrolou a skúmať rozsah chudoby, ktorá oficiálne neexistovala, bolo ťažké. Informácie, ktoré by boli na jeho stanovenie potrebné neboli zverejňované. Výskum sa tak musel skrýť pod výskum „obyvateľstva s obmedzenou možnosťou spotreby“. Výška životného minima bola v tej dobe stanovená relatívne, a to priemernou hodnotou príjmu na obyvateľa. V rámci životného minima sa rozlišovali dve úrovne. Existenčné a sociálne minimum. Hranica 56% priemerného príjmu na obyvateľa predstavovala horný bod pásma sociálneho minima a 42%, dolný bod pásma existenčného minima. Existenčné minimum bolo nižšie ako sociálne. Umožňovalo úhradu len minimálnych nákladov na základné životné potreby človeka. Domácnosti, ktoré dosahovali príjem v pásme 42 až 56%, žili v pásme sociálneho minima a tie, ktoré nedosahovali ani 42% hranicu, žili v pásme existenčného minima. (Hiršl in Rochovská, 2004) Podiel osôb pod stanovenou hranicou sociálneho minima bol na konci osemdesiatych rokov 7,7%. Na Slovensku došlo k výraznému zníženiu podielu chudobných domácností z 21% na 9%-10%. V Čechách poklesol z 9%-11% na 6% - 8%. V roku 1988 viac ako ¾ všetkých chudobných tvorili rodiny

s nezaopatrenými deťmi. Najväčšiu skupinu tvorili robotníci potom zamestnanci a dôchodcovia. Najmenej chudobných bolo družstevných roľníkov. Hlavnou príčinou príjmov pod hranicou sociálneho minima nebol nízky príjem živateľa rodiny, ale vysoký počet vyživovaných osôb pripadajúcich na jedného živateľa.. Stávalo sa tak v prípadoch, keď matka prestala pracovať v dôsledku odchodu na materskú dovolenku a príjem rodiny zostal len na jednom živateľovi. Čím viac vyživovaných detí bolo a čím nižší bol vek živateľa rodiny, tým bola pravdepodobnosť, že sa domácnosť dostane s príjmom pod hranicu sociálneho minima väčšia. Tento stav bol podobný v oboch republikách. (P.Mareš, 1999)

Ak porovnáme Slovensko a Čechy v tomto období, je rozdiel v rozsahu chudobných domácností jasne viditeľný. Slovensko bolo ešte vždy časťou republiky, kde sa koncentrovala chudoba. Nachádzala sa tu nadpolovičná väčšina (54%) v biede žijúcich obyvateľov ČSSR a taktiež 43% chudobných za celú populáciu Československa. Ak chceme hovoriť o trvalej, dlhodobej chudobe, táto sa týkala len asi 1% osôb. Podľa Hiršla (in Džambazovič, 2007) postihovala okrem ľudí na okraji spoločnosti (trestanci, alkoholicy a pod.) len určitú časť domácností s veľkým počtom detí (štyri a viac) najmä na Slovensku, osamelých dôchodcov vo vysokom veku, a osamelé matky s deťmi. Okrem toho sem patrila aj značná časť rómskej populácie, najmä obyvatelia segregovaných osád. Chudoba mala v období socializmu vo veľkej miere povahu prechodnej etapy v živote. Za najohrozenejšie etapy života sa považovali detstvo, raná dospelosť spojená so zakladaním rodiny a staroba. Chudoba mala charakter starej, demografickej chudoby. (R. Džambazovič, 2007)

4.1.3 Chudoba po roku 1989

Nahromadené hospodárske a sociálne problémy spôsobili po roku 1989 rozpad takzvaného „socialistického bloku“ Československo začalo zavádzať trhové hospodárstvo. Výrobné závody transformovali svoju výrobu, majetok štátu sa privatizoval. Nová vrstva podnikateľov, nebola pripravená na riadenie podnikov a mnohé svoju výrobu ukončili v dôsledku straty trhov RVHP a neschopnosti zmeniť svoj výrobný program a stať konkurencieschopnými na otvorenom trhu. Transformácia na trhovú ekonomiku zapríčinila zmeny v sociálno-ekonomickej situácii veľkej časti obyvateľstva, čo v zásade ovplyvnilo ich životnú úroveň. Po novembri 1989 sa fenomén chudoby rýchlo dostal do povedomia verejnosti. Liberalizácia cien spôsobila

okamžitý pokles reálneho príjmu a kúpnej sily obyvateľstva. Nastala výrazná sociálna diferenciacia spoločnosti. Nový režim, ktorý nastúpil predstavoval sociálnodemokratický typ štátu a podľa Mareša, (1999) bol založený na idei, ktorá nerovnosť v spoločnosti nielenže akceptuje, ale považuje ju aj za hybnú silu jeho spoločenského vývoja. Spoločenské a ekonomické zmeny, ktoré v prvých „ponovembrových“ rokoch prišli, dali základ pre diferenciaciu v sociálnom postavení jednotlivcov aj celých sociálnych kategórii, priniesli zmenu od celoplošných sociálnych dávok k dávkam adresným a obmedzili plošné zásahy štátu do tradične slabých ekonomických odvetví. Tieto zmeny znamenali postupný prechod od starej, demografickej chudoby k novej. V postsocialistických krajinách bývalého socialistického tábora býva často nazývaná „chudobou transformácie“. Tento nový typ chudoby je charakteristický okrem iného novou dynamikou. Približne 57 % obyvateľstva postihnutých chudobou sa nachádza v takejto situácii asi 1 rok, kým chudobou v dĺžke 6 a viac rokov býva postihnutých približne iba 11 % obyvateľstva. Pre veľkú časť obyvateľstva postihnutých chudobou, t.j. približne 20 % predstavuje chudoba trvalý stav. Zvláštnosťou tohto nového typu chudoby je i tzv. nový fenomén opakovaného prichádzania a odchádzania chudoby, ktorým je poznačené značné percento obyvateľstva a to vrátane stredných vrstiev. (P. Ondrejko, Zborník, 2004)

V roku 1993 sa spoločný štát definitívne rozdelil a vznikli dve samostatné republiky. Slovenská a Česká. Sociálne a ekonomické rozdiely, ktoré boli zreteľné už počas spoločného štátu a preniesli sa aj na nástupnícke štáty. Priemerný príjem aj životný štandard bol v Čechách o niečo vyšší. Rozdelenie Československa dopadlo z viacerých dôvodov ekonomicky ťažšie na Slovensko. Česká ekonomika produkovala v priemere produkty s vyššou pridanou hodnotou a mala aj kvalifikovanejšiu pracovnú silu – okrem iného aj preto, že v nej po 1. januári 1993 ostalo pracovať mnoho slovenských odborníkov.

Rozdiely sa prejavili v ekonomickom a sociálnom vývoji. Česká ekonomika sa trvalo prejavovala ako najdynamickejšia z Višegrádskeho skupín čoho výsledkom bola napríklad schopnosť prilákať mnoho zahraničných investícií. (Euractiv, 26.10.2005, sociálny systém a chudoba)

Prvé informácie o rozsahu a profile chudoby na Slovensku po roku 1989 nám sprostredkovali štatistické zisťovania Mikrocensus, ktoré zachytávajú úroveň príjmov za roky 1992, 1996 a 2003. Hranice chudoby boli vymedzené štyrmi spôsobmi. Relatívne, a to na základe sumy životného minima, ktoré bolo prvý krát právne

vymedzené zákonom č. 436/1991 Sb. o životnom minime a 50% mediánu ekvivalentného príjmu dospelého. Absolútne, založené na parite kúpnej sily (PPP): 2,15 USD na osobu a deň a 4,30 USD na osobu a deň. Hranica 50% mediánu ekvivalentného príjmu a obe hranice založené na parite kúpnej sily sú medzinárodne porovnateľné.

Tabuľka 2: Rozsah chudoby v Slovenskej republike v rokoch 1992 a 1996 (v %)

Hranica chudoby	Podiel chudobných domácností		Podiel chudobných jednotlivcov	
	1992	1996	1992	1996
50% mediánu ekvivalentného príjmu	2,1	5,9	1,4	5,8
2,15 USD PPP na osobu a deň	0,2	2,1	0,1	2,6
4,30 USD PPP na osobu a deň	2,7	6,3	3,9	8,6
Životné minimum	9,3	7,9	12,2	10,1

Zdroj: Mikrocensus 1992, 1996

Na začiatku transformačného obdobia bol zaznamenaný malý rozsah chudoby (2,1 % domácností na úrovni 50 % mediánu ekvivalentného príjmu), pričom jej profil zodpovedal tzv. starej demografickej chudobe, ktorá prevažovala v období socializmu (Džambazovič, 2007). Údaje z Mikrocenzu 1992 ukázali, že najdôležitejším faktorom súvisiacim s výskytom chudoby je zloženie domácnosti, jej veľkosť a úplnosť. V priebehu prvej polovice 90tych rokov miera chudoby vzrástla a v roku 1996 bola indikovaná u 5,9 % domácností. Medzi nimi boli najčastejšie zastúpené jednorodičovské domácnosti, domácnosti s nezamestnaným členom, jednotlivci so základným vzdelaním a nízkou pracovnou kvalifikáciou. K dôležitým determinant chudoby patrili tri faktory, ktoré sa vzájomne posilňovali: vzdelanie osoby stojacej na čele domácnosti, jej zamestnanecký status a lokalita bydliska. Podľa Večerníka, (2002) ktorý porovnával rôzne metódy merania chudoby v celom Československu v rokoch 1990 až 1992, bol rozsah chudoby podľa všetkých využiteľných mier chudoby vyšší na Slovensku ako v Čechách. Dôležitú úlohu naďalej mali aj demografické charakteristiky domácnosti. Podľa Džambazoviča (2007), údaje z poslednej vlny štatistického zisťovania Mikrocensus 2003 potvrdili vysoký nárast podielu chudobných oproti roku 1996. Podľa 50% mediánu ekvivalentného príjmu dosiahla 16%. Taktiež bolo možné na základe uvedeného mikrocenzu konštatovať, že profil chudoby sa na Slovensku v priebehu druhej polovice 90tych rokov zmenil. Miera rizika chudoby bola z hľadiska

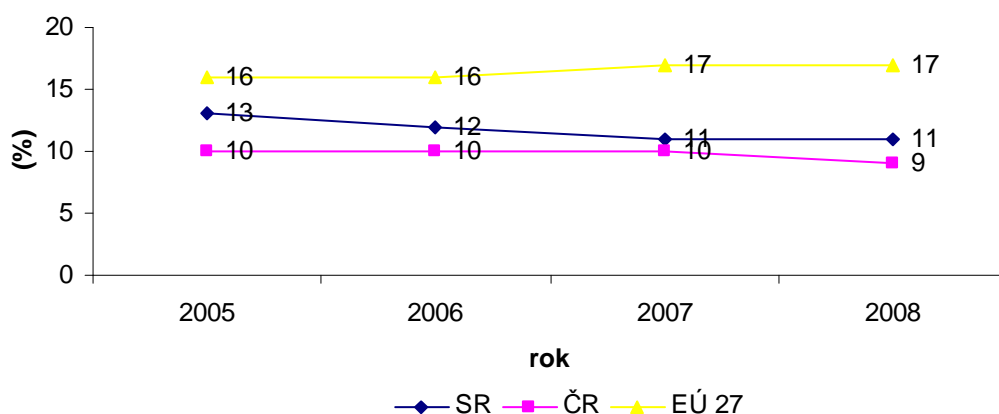
ekonomickej aktivity najvyššia u nezamestnaných osôb, spomedzi ktorých takmer polovica (47 %) žila v sledovanom období pod hranicou chudoby. V kategórii nezamestnaných boli najviac ohrozenou skupinou dlhodobo nezamestnaní, a to najmä mladí ľudia vo veku do 24 rokov s nízkym vzdelaním a pracovnou kvalifikáciou.

4.2 Aktuálny rozsah chudoby

O aktuálnom rozsahu chudoby a jeho vývoji po vstupe Slovenska a Čiech do EÚ nám dá pohľad na výsledky štvorročného zisťovania o príjmoch a životných podmienkach (EU-SILC)

Miera rizika chudoby sa využíva ako východisková pri medzinárodných porovnaníach v rámci krajín EÚ a patrí medzi primárne laekenské indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia..

Graf 1: Osoby ohrozené chudobou (Zdroj: Eurostat 2010)

Ako môžeme vidieť z Grafu 1, Na Slovensku bolo chudobou v roku 2004 ohrozených 13% obyvateľstva. Do roku 2008 sa podarilo Slovensku podiel osôb ohrozených chudobou znížiť na hodnotu 11%. Česká republika vstupovala do tejto štvorročnej dekády hodnotenia s lepšou pozíciou ako Slovensko. (10%) Túto hodnotu si však držala aj v nasledovných dvoch rokoch. K zníženiu došlo až v roku 2008 o jeden percentuálny bod. Chudoba mala teda na Slovensku ako aj v Čechách opačný trend ako priemer krajín EÚ, kde naopak v hodnotenom období mierne vzrástla. Lepšiu predstavu o tom ako hlboko sa nachádzajú príjmy osôb, ktoré sa už nachádzajú pod hranicou chudoby nám ukazuje indikátor: relatívne riziko prepadu príjmov chudoby. Stanovuje

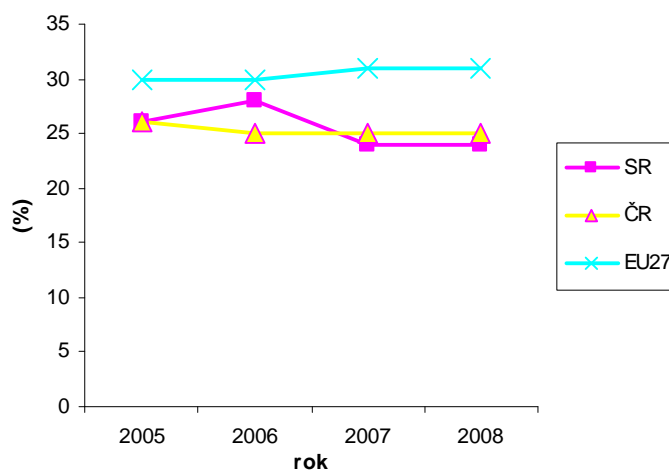
nám percento hranice rizika chudoby, ktoré vyjadruje rozdiel medzi mediánom ekvivalentných príjmov osôb pod hranicou rizika chudoby a samotnou hranicou rizika chudoby. Podľa údajov z roku 2008 mala podľa tohto indikátora polovica z tých, ktorí boli v riziku chudoby, ekvivalentný príjem pod 82 % hranice chudoby. Rovnaké výsledky boli u oboch porovnávaných krajín. (viď tabuľka 11) %. Vzdialenosť príjmov chudobných od hranice chudoby sa zmenšila len v prípade Slovenska, ktoré malo podľa údajov za r. 2005 túto hodnotu o 5% vyššiu oproti roku 2008. Čechy si túto hodnotu udržali nezmenenú.

Ďalší prehľad o príjmoch osôb, nachádzajúcich sa pod hranicou chudoby alebo tých ktorí by pod ňu mohli v prípade výpadku príjmu spadnúť, nám dáva údaj o rozptyle okolo hranice chudoby. V prípade, že by sa hranica chudoby posunula na 70% mediánu ekvivalentného príjmu, k ohrozeným chudobou by pribudli ďalších 8% obyvateľstva, a to tak na Slovensku ako aj v Čechách. V prípade, že by sa hranica chudoby znížila o 10% z počet chudobných by sa znížil o 4%. (viď. Tabuľka 10)

V prípade, že by štát nevyplatil sociálne príjmy vrátane dôchodkov, do chudoby by sa dostala oveľa väčšia časť populácie. O nevýrazný rozdiel by na tom bolo lepšie Slovensko (37%) pred Čechami (38%). (údaj z roku 2008) Takto môžeme teda nadobudnúť aj obraz o tom, aká efektívna je sociálna politika a pomoc štátu.

Podľa indikátora: Riziko chudoby v konkrétnom čase, ktorý je fixovaný k roku 2005 sme zistili aký by bol rozsah rizika chudoby v nasledovných rokoch (2006-2008), ak by sme údaje z tohto fixného roka upravili o hodnotu inflácie v jednotlivých porovnávaných krajinách. Výsledky nám ukázali, že nižšie riziko chudoby by malo Slovensko (5%, údaj za 2008) ako Čechy (6%, údaj za 2008).

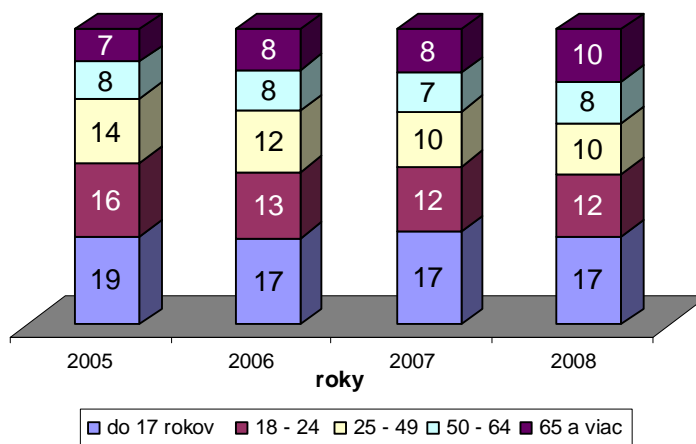
Graf 2: Gini koeficient (Zdroj: Eurostat 2010)

Zaujímavé výsledky hlavne pri porovnaní krajín za niekoľko období nám dáva Gini koeficient. Je dostatočne jednoduchý a ľahko interpretovateľný. vyjadruje mieru príjmovej nerovnosti. Môže nadobúdať hodnoty od nuly do sto. Nula označuje úplnú rovnosť – všetci dosahujú rovnaké príjmy. Hodnota sto zodpovedá dokonalej nerovnosti – jeden človek kontroluje všetky príjmy a ostatní nemajú nič. Podľa Gini koeficientu je na tom Slovensko „rovnejšie“ (24%) ako Čechy (25%) a výrazne priaznivejšie ako priemer EÚ (31%). (viď Tabuľka 9) Podľa údajov z toho istého zdroja bola suma príjmov 20% populácie s najvyššími príjmami 3,4 -krát vyššia ako suma príjmov 20% populácie s najnižšími príjmami (S80/S20), čo predstavuje príjmovú nerovnosť pod priemerom EÚ (5). (Viď Tabuľka 5) Slovensko vykazuje rovnakú hodnotu distribúcie príjmov ako Čechy.

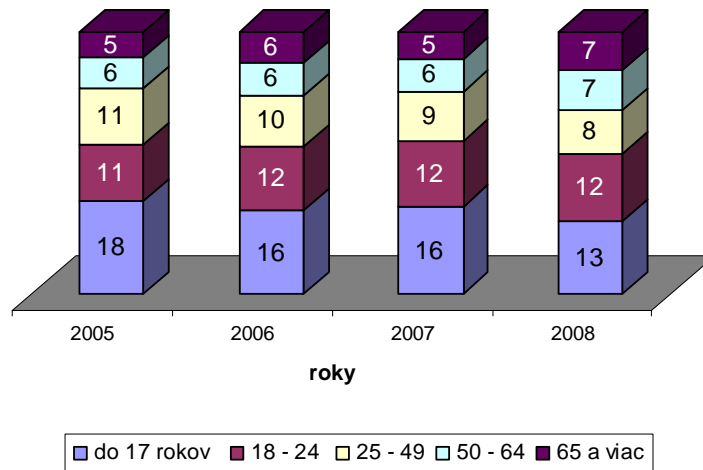
4.3 Aktuálny profil chudoby

Graf 3: osoby v SR ohrozené chudobou z hľadiska veku (Zdroj: Eurostat 2010)

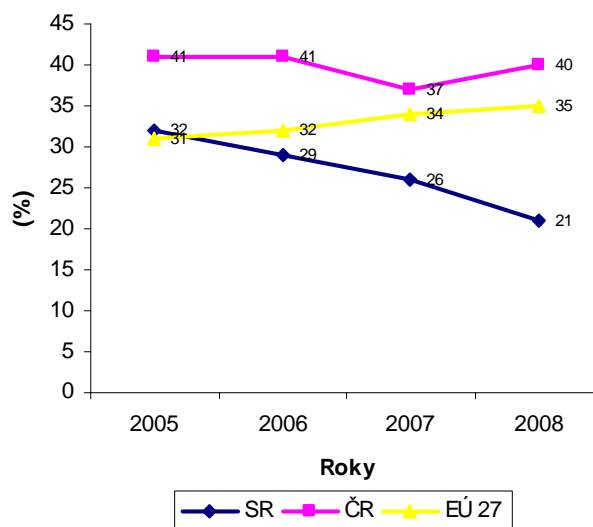
Z hľadiska vekových kategórií sú riziku chudoby na Slovensku vystavené najviac deti do 17 rokov (17%). U osôb nad 65 rokov došlo oproti predchádzajúcim rokom k nárastu. V tejto vekovej kategórii došlo k nárastu aj v českej populácii, avšak táto hodnota je nižšia oproti Slovensku o 3%.

Graf 4: Osoby v ČR ohrozené chudobou z hľadiska veku (%) (Zdroj: Eurostat 2010)

Keď porovnáme riziko chudoby v jednotlivých vekových kategóriách, môžeme konštatovať, že miera rizika chudoby klesá s vekom na Slovensku aj v Čechách. Úplne iný obraz o príjmoch tejto vekovej kategórie dostaneme, keď porovnáme hodnoty okolo rozptylu hranice chudoby. Ak by sa hranica chudoby zvýšila o 10% počet obyvateľov 65 a viacročných, by na Slovensku stúpol na 23 %, čo by nepredstavovalo taký rozdiel oproti súčasnému stavu ako v ČR. Tam by za týchto podmienok bolo ohrozených 3 x viac ľudí v príslušnej vekovej kategórii. (viď Tabuľka 3,4,10)

Graf 5: Riziko chudoby - neúplné rodiny, aspoň 1 závislé dieťa (Zdroj: Eurostat 2010)

Podľa typu domácnosti, najvyššia miera chudoby na Slovensku bola v roku 2005 v neúplných rodinách s aspoň jedným závislým dieťaťom. (32%). Tento vysoký stav sa podarilo znížiť na súčasných 21% čo predstavuje približne polovičnú hodnotu rozsahu postihnutia chudobou v rovnakej domácnosti v Čechách. (40%) V tejto skupine je ohrozenie chudobou v ČR permanentne na vysokej úrovni a presahuje aj priemer EÚ. Oproti predchádzajúcim rokom však na Slovensku stúplo riziko ohrozenia chudobou u rodín s dvomi dospelými, 3 a viac deťmi z 24% (r. 2005) na 33% (r.2008) a oproti priemeru EU je nadpriemerná. V Čechách sa u týchto domácností podarilo riziko chudoby znížiť a dosahuje menšiu hodnotu ako na Slovensku. (vid'. Tabuľka 3,4)

Významnou kategóriou osôb vystavených rizikom chudoby sú nezamestnaní. (vid'. Tabuľka 3,4) Slovensko dosahuje približne priemer EÚ. V Čechách je však tento podiel nezamestnaných ohrozených chudobou vyšší. Podľa rizika chudoby pracujúcich je na Slovensku ohrozených chudobou 6% z nich, čo je viac ako v Čechách. (4%) Významným faktorom determinujúcim riziko chudoby pracujúcich, je výška dosiahnutého vzdelania. Podľa neho sú najviac ohrození pracovníci bez vzdelania, alebo len so základným až učňovským vzdelaním. (SR: 14%) Český zamestnanci sú v tejto vzdelanostnej úrovni na tom lepšie. (10%) . Podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania boli najviac ohrození tí, ktorí dosiahli len základné alebo špeciálne vzdelanie. S vyšším vzdelaním toto riziko klesalo. V tomto ukazovateli ohrozenia chudobou je situácia v Čechách lepšia vo všetkých kategóriách.

5 Záver

Všeobecne je chudobou ohrozených viac obyvateľov na Slovensku ako v Čechách pričom v oboch krajinách sú viac ohrozené ženy. Výsledky vybraných indikátorov z prvého štvorročného bloku zisťovaní o príjmoch a životných podmienkach EU-SILCH v oboch krajinách nám ukázali, že stará demografická chudoba je stále v oboch krajinách zastúpená. Najviac ohrozené chudobou sú deti do 18 rokov, domácnosti s jednotlivcami, domácnosti dvoch dospelých s 3 a viac závislými deťmi a neúplné rodiny s aspoň jedným závislým dieťaťom. V prvých dvoch kategóriách je väčší podiel z nich ohrozený na Slovensku ako v Čechách. Pri neúplných domácnostiach s aspoň jedným závislým dieťaťom je situácia na Slovensku výrazne lepšia (21%) oproti Čechám, kde sa nedarilo v sledovanom období riziko chudoby znížiť. Ohrozených je tam až 40% takýchto domácností. Opačný stav je u domácností s dvoma dospelými a 3 a viac závislými deťmi, kde sú viac ohrozené takéto domácnosti na Slovensku.

Najviac ohrozenou skupinou vôbec sú však nezamestnaní, tak na Slovensku ako aj v Čechách. V tomto porovnaní je na tom Slovensko relatívne lepšie, ale aj tak hovoríme o 43%. V Čechách je to však až takmer polovica. (48%) Priaznivejšie ukazovatele dosahujú však oproti Slovensku pri hodnotení rizika chudoby podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania. Úroveň dosiahnutého vzdelania sa premietla aj do rizika chudoby pracujúcich. V tomto hodnotení je Česko opäť lepšie vo všetkých kategóriách.

Podľa zvolených ukazovateľov za hodnotené obdobie, teda môžeme povedať, že v priemere Česká republika čelí menšiemu riziku chudoby ako Slovensko. Hlavnými determinantmi rozsahu chudoby sú hlavne pozícia na trhu práce a s tým spojené aj najvyššie dosiahnuté vzdelanie, rovnako ako aj štruktúra domácnosti a demografické faktory. Distribúcia príjmov a príjmová nerovnosť dosahuje takmer rovnaký rozsah a nachádza sa pod priemerom EÚ.

TABUĽKY

Tabuľka 3: Osoby ohrozené chudobou v rokoch 2005 - 2008 v ČR podľa (EU-SILC)

		Hranica príjmovej chudoby :: mediánu národného ekvivalentného disponibilného príjmu											
		40%				60%				70%			
		2005	2006	2007	2008 ¹⁾	2005	2006	2007	2008 ¹⁾	2005	2006	2007	2008 ¹⁾
Počet osôb pod hranicou chudoby v tis.		285,1	232,6	236,1	232,6	1049,3	995,6	969,2	926,6	1 757,3	1 818,8	1709,0	1687,0
podiel z celkového počtu osôb v ČR (%)		2,8	2,3	2,3	2,3	10,4	9,8	9,5	9,1	17,4	17,9	16,8	16,5
Osoby s príjmom pod hr. chudoby podľa vybraných charakteristík (podiel týchto osôb v príslušnej skupine v %)													
Pohlavie	muži	2,9	2,3	2,2	2,4	9,7	8,9	8,6	8,0	15,8	16,1	14,8	14,0
	ženy	2,7	2,3	2,5	2,1	11,0	10,7	10,3	10,1	18,8	19,6	18,6	18,8
Vek	do 17 rokov	5,0	4,2	3,9	4,2	17,6	16,4	16,4	13,2	25,6	27,0	25,3	21,3
	18 - 24	2,6	3,3	4,0	2,9	10,7	11,9	11,8	11,6	17,6	19,1	19,3	19,3
	25 - 49	3,5	2,5	2,6	2,3	10,9	9,9	9,3	8,4	16,7	16,7	15,0	13,7
	50 - 64	1,5	1,2	1,2	1,6	6,1	5,5	5,8	6,8	11,3	11,0	11,0	12,4
	18 - 64	2,8	2,2	2,3	2,2	9,4	8,8	8,5	8,3	15,2	15,2	14,3	14,0
	65 a viac	0,2	0,2	0,3	0,3	5,3	5,8	5,4	7,4	16,7	18,4	17,1	21,9
Prevládajúca ekonomická aktivita (osoby vo veku 16+)													
	pracujúci celkovo	0,4	0,4	0,5	0,4	3,5	3,5	3,2	3,6	7,4	7,6	7,1	7,4
	zamestnanci	0,3	0,3	0,2	0,3	3,3	3,3	2,7	2,8	7,0	7,6	6,5	6,6
	samostatne zárobkovo činní	0,9	0,9	1,9	0,9	4,4	4,4	5,9	7,4	9,2	7,8	10,1	11,1
	nezamestnaní	25,0	17,8	18,9	23,0	51,1	44,0	49,0	47,8	64,0	57,5	60,0	61,5
	dôchodcovia	0,4	0,4	0,5	0,7	6,1	6,7	6,2	8,1	16,2	17,9	16,8	20,9
	ostatní neaktívni	3,8	3,5	3,9	2,6	16,1	14,8	14,0	12,4	25,9	25,7	24,0	20,5
Právna forma užívania bytu													
	vlastník a bezplatné užívanie	2,0	1,6	1,6	1,5	7,8	7,3	6,7	6,8	14,4	14,6	13,5	13,8
	nájomca	5,3	4,7	4,8	5,0	18,8	18,1	19,2	17,3	27,2	28,7	28,0	26,5
Typ domácnosti													
	domácnosti bez detí celkovo	1,6	1,3	1,4	1,4	6,7	6,1	5,6	6,7	12,9	12,6	11,9	14,0
	jednotlivci celkovo	4,5	3,7	3,2	3,4	16,4	17,0	15,8	18,6	36,0	37,3	36,7	40,5
	z toho: muži	8,6	5,7	5,0	5,8	16,3	14,6	14,0	14,2	26,7	27,0	26,8	27,4
	ženy	1,8	2,4	2,1	2,0	16,4	18,5	17,0	21,5	42,1	44,1	43,1	48,9
	jednotlivci do 64 rokov	8,2	6,5	5,8	6,2	18,7	19,2	18,1	19,3	28,4	29,5	30,5	30,3
	jednotlivci 65 a viac rokov	0,3	0,3	0,3	0,4	13,7	14,4	13,2	17,9	44,6	46,5	43,6	51,5
	2 dospelí, aspoň jeden 65 a viac rokov	-	-	0,2	0,4	2,2	2,5	2,4	2,7	5,3	6,3	6,0	7,8
	2 dospelí, obaja do 64 rokov	2,6	1,7	1,6	1,4	7,0	4,9	4,9	5,6	9,9	7,9	7,4	9,0
	ostatné domácnosti bez detí	-	0,4	0,6	0,6	3,4	2,7	1,6	2,1	6,8	5,6	3,8	4,4
	domácnosti so závislými deťmi celkovo	3,9	3,2	3,2	3,0	13,8	13,2	13,0	11,1	21,5	22,8	21,1	18,6
	neúplné rodiny, aspoň 1 závislé dieťa	12,2	12,2	12,3	13,1	41,0	41,0	37,4	40,8	55,2	57,0	53,8	56,1
	2 dospelí, 1 závislé dieťa	3,4	0,9	1,8	1,6	8,9	7,0	7,0	6,5	14,4	15,3	12,7	11,4
	2 dospelí, 2 závislé deti	1,5	2,2	0,8	1,7	11,0	9,8	8,1	7,5	19,7	20,0	15,6	14,2
	2 dospelí, 3 a viac závislých detí	8,0	12,8	8,8	9,2	25,0	30,0	29,2	22,2	30,7	43,6	41,3	37,2
	ostatné domácnosti so závislými deťmi	4,3	0,1	3,0	0,0	9,0	8,0	12,0	5,5	15,0	14,0	18,9	11,2

Tabuľka 4: Osoby ohrozené chudobou v rokoch 2005 - 2008 v SR, ČR a EU27 podľa (EU-SILC)

		Hranica príjmovej chudoby 60% mediánu národného ekvivalentného disponibilného príjmu											
		SR				ČR				EU27			
		2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008
Miera chudoby (podiel z celkového počtu osôb za príslušné celky (%))		13	12	11	11	10	10	10	9	16	16	17	17
Osoby s príjmom pod hr. chudoby podľa vybraných charakteristík (podiel týchto osôb v príslušnej skupine v %)													
Pohlavie	muži	13	12	10	10	10	9	9	8	15	15	16	16
	ženy	13	12	11	12	11	11	10	10	17	17	18	17
Vek	do 17 rokov	19	17	17	17	18	16	16	13	:	:	20	20
	18 - 24	16	13	12	12	11	12	12	12	:	:	20	20
	25 - 49	14	12	10	10	11	10	9	8	14s	14s	14	14
	50 - 64	8	8	7	8	6	6	6	7	13s	14s	14	14
	65 a viac	7	8	8	10	5	6	5	7	19s	19s	20	19
Prevládajúca ekonomická aktivita (osoby vo veku 16+)													
	pracujúci celkovo	9	6	5	6	3	3	3	4	:	:	8	8
	zamestnanci	:	:	:	:	3	3	3	3	:	:	:	:
	samostatne zárobkovo činní	:	:	:	:	4	4	6	7	:	:	:	:
	nezamestnaní	39	41	45	43	51	44	49	48	:	:	43	44
	dôchodcovia	7	8	8	10	6	7	6	8	:	:	17	17
	ostatní neaktívni	19	16	15	16	16	15	14	12	:	:	27	27
Právna forma užívania bytu													
	vlastník a bezplatné užívanie	13	11	10	10	8	7	7	7	14s	14s	14	14
	nájomca	18	19	16	18	19	18	19	17	23s	22s	25	25
Typ domácnosti													
	domácnosti bez detí celkovo	8	8	6	7	7	6	6	7	15s	15s	16	15
	jednotlivci celkovo	16	17	17	22	16	17	16	19	24s	24s	25	26
	z toho: muži	18	20	15	19	16	15	14	14	22s	22s	22	23
	ženy	16	16	18	23	18	18	17	21	25s	25s	28	28
	jednotlivci do 64 rokov	23	19	18	22	19	19	18	19	22s	22s	23	24
	jednotlivci 65 a viac rokov	12	15	16	22	14	14	13	18	26s	26s	28	28
	2 dospelí, aspoň jeden 65 a viac rokov	4	4	4	4	2	3	2	3	15s	15s	16	16
	2 dospelí, obaja do 64 rokov	10	9	4	5	7	5	5	6	10s	10s	11	10
	ostatné domácnosti bez detí	8	8	6	7	7	6	6	7	15s	15s	16	15
	domácnosti so závislými deťmi celkovo	17	14	14	13	14	13	13	11	17s	17s	18	18
	neúplné rodiny, aspoň 1 závislé dieťa	32	29	26	21	41	41	37	40	31s	32s	34	35
	2 dospelí, 1 závislé dieťa	13	8	6	10	9	7	7	6	11s	12s	12	12
	2 dospelí, 2 závislé deti	17	14	12	10	11	10	8	7	14s	14s	14	14
	2 dospelí, 3 a viac závislých detí	24	24	26	33	25	30	29	19	25s	25s	25	26

Zdroj: Eurostat, 2010 s - odhad Eurostatu, : údaj nedostupný

Tabuľka 6: Osoby ohrozené chudobou pred vyplatením sociálnych príjmov (vrátane dôchodkov)

	Hranica príjmovej chudoby 60 % mediánu ekvivalentného disponibilného príjmu											
	SR				ČR				EU27			
	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008
Jednotlivci celkovo v %	40	39	38	37	39	39	38	38	43s	43s	43	42
jednotlivci podľa vybraných charakteristik (podiel týchto osôb v príslušnej skupine v %)												
Pohlavie muži	37	36	34	34	36	37	35	34	40s	40s	40	40
ženy	43	42	41	41	42	42	41	41	45s	46s	45	45
Vek menej ako 18	35	34	33	33	35	34	33	32	:	:	36	35
18 - 64	33	31	29	29	30	30	29	28	:	:	33	32
65 a viac	91	89	87	87	88	90	89	90	89s	89s	89	89
	Hranica príjmovej chudoby 70 % mediánu ekvivalentného disponibilného príjmu											
Jednotlivci celkovo v %	47	46	44	44	46	46	45	44	:	:	49	48

Zdroj: Eurostat, 2010

s - Odhad Eurostatu

: údaj nedostupný

**Tabuľka 5: Distribúcia príjmov:
Pomer príjmov horného a dolného kvintilu (S80/S20)**

krajina / rok	2005	2006	2007	2008
EU27	4,9s	4,8s	5	5
ČR	3,7	3,5	3,5	3,4
SR	3,9	4	3,5	3,4

Zdroj: Eurostat, 2010

s - odhad Eurostatu

Tabuľka 9: Gini koeficient

krajina / rok	2005	2006	2007	2008
EU27	30 (s)	30 (s)	31	31
ČR	26	25	25	25
SR	26	28	24	24

Zdroj: Eurostat, 2010

s - odhad Eurostatu

Tabuľka 8: Riziko chudoby v konkrétnom čase (fixované k roku 2005)

		Hranica prímovej chudoby 60% mediánu ekvivalentného disponibilného príjmu								
		SR			ČR			EU27		
		2006	2007	2008	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Jednotlivci celkovo v %		9	5	5	9	7	6	:	14	12
jednotlivci podľa vybraných charakteristik (podiel týchto osôb v príslušnej skupine v %)										
Pohlavie	muži	9	5	5	8	7	6	:	13	12
	ženy	9	5	5	9	8	6	:	14	13
Vek	menej ako 18	13	9	9	15	13	10	:	16	15
	18 - 64	9	5	4	8	7	6	:	12	11
	65 a viac	6	3	2	4	3	3	:	16	14

Zdroj: Eurostat, 2010

s - Odhad Eurostatu

: údaj nedostupný

Tabuľka 12: Miera rizika chudoby podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania (v %)

Stupne vzdelania podľa ISCED 97	Hranica príjmovej chudoby 60 % mediánu ekvivalentného disponibilného											
	SR				ČR				EU27			
	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008
0-2	18	18	20	20	17	18	18	19	:	:	24	24
3-4	12	10	8	9	8	7	7	7	:	:	13	13
5-6	7	4	3	4	2	2	2	3	:	:	7	6

Zdroj: Eurostat, 2010

: údaj nedostupný

ISCED medzinárodná klasifikácia vzdelávania

(International Standard Classification of Education)

Jednotlivé stupne ISCED predstavujú vzdelanie:

ISCED 0 – predškolské

ISCED 1 – základné (1-4 ročník základnej školy, špeciálnych škôl)

ISCED 2 – nižšie stredné (5-9 ročník základných škôl, špeciálnych škôl, 1-4 ročník 8 ročného gymnázia bez výučného listu)

ISCED 3 – vyššie stredné (5-8 roč. 8 ročného gymnázia, stredné odborné, stredné odborné učilišťa s výučným listom, s maturitou)

ISCED 4 – pomaturitné kvalifikačné štúdium (nadstavby, konzervatórium 5-6 ročník)

ISCED 5 – terciárne (bakalárske, magisterské, inžinierske, doktorské)

ISCED 6 – doktorandské

Tabuľka 7: Riziko chudoby pracujúcich

		Hranica príjmovej chudoby 60 % mediánu ekvivalentného disponibilného príjmu											
		SR				ČR				EU27			
		2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008
Jednotlivci celkovo v %		9	6	5	6	3	3	3	4	:	:	8	8
jednotlivci podľa vybraných charakteristík (podiel týchto osôb v príslušnej skupine v %)													
Pohlavie	muži	9	6	5	6	3	3	3	3	:	:	9	9
	ženy	9	6	5	5	4	4	3	4	:	:	8	8
Vek	18 - 24	6	4	4	5	2	4	3	4	:	:	10	10
	25 - 54	10	7	5	6	4	4	4	4	:	:	8	8
	55 - 64	4	3	2	3	2	0	2	2	:	:	8	8
vzdelanie	0-2	14	10	14	14	11	9	9	10	:	:	16	17
podľa	3-4	9	7	5	6	3	4	3	4	:	:	8	8
ISCED 97	5-6	7	3	3	3	1	1	1	2	:	:	3	3

Zdroj: Eurostat, 2010

s - Odhad Eurostatu

: údaj nedostupný

ISCED medzinárodná klasifikácia vzdelávania

(International Standard Classification of Education)

Jednotlivé stupne ISCED predstavujú vzdelanie:

ISCED 0 – predškolské

ISCED 1 – základné (1-4 ročník základnej školy, špeciálnych škôl)

ISCED 2 – nižšie stredné (5-9 ročník základných škôl, špeciálnych škôl, 1-4 ročník 8 ročného gymnázia bez výučného listu)

ISCED 3 – vyššie stredné (5-8 roč. 8 ročného gymnázia, stredné odborné, stredné odborné učilištia s výučným listom, s maturitou)

ISCED 4 – pomaturitné kvalifikačné štúdium (nadstavby, konzervatórium 5-6 ročník)

ISCED 5 – terciárne (bakalárske, magisterské, inžinierske, doktorské)

ISCED 6 – doktorandské

Tabuľka 10: Rozptyl okolo hranice rizika chudoby

	Hranica príjmovej chudoby 40 % mediánu ekvivalentného disponibilného príjmu											
	SR				ČR				EU27			
	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008
Jednotlivci celkovo v % jednotlivci podľa vybraných charakteristik (podiel týchto osôb v príslušnej skupine v %)	5	4	3	3	3	2	2	2	5s	:	6	5
Pohlavie muži	5	4	3	3	3	2	2	2	5s	:	6	5
ženy	4	4	3	3	3	2	2	2	5s	5s	6	5
Vek menej ako 18	7	6	6	6	5	4	4	4	:	:	7	7
18 - 64	5	4	3	3	3	2	2	2	:	:	6	5
65 a viac	1	1	1	1	0	0	0	0	:	:	5	4
	Hranica príjmovej chudoby 50 % mediánu ekvivalentného disponibilného príjmu											
Jednotlivci celkovo v % jednotlivci podľa vybraných charakteristik (podiel týchto osôb v príslušnej skupine v %)	8	7	6	6	5	5	5	5	10s	10s	10	10
Pohlavie muži	8	7	6	6	5	5	5	5	9s	9s	10	10
ženy	8	6	6	6	6	5	5	5	10s	10s	11	10
Vek menej ako 18	12	10	10	10	9	9	9	8	:	:	12	12
18 - 64	8	6	5	5	5	5	5	5	:	:	10	9
65 a viac	4	4	3	3	1	1	2	2	:	:	11	10
	Hranica príjmovej chudoby 70 % mediánu ekvivalentného disponibilného príjmu											
Jednotlivci celkovo v % jednotlivci podľa vybraných charakteristik (podiel týchto osôb v príslušnej skupine v %)	20	19	18	18	17	18	17	16	24s	24s	25	24
Pohlavie muži	19	18	16	16	16	16	15	14	23s	23s	23	23
ženy	21	19	20	20	19	20	19	19	25s	25s	26	26
Vek menej ako 18	27	25	25	25	26	27	25	21	:	:	29	29
18 - 64	18	16	15	15	15	15	14	14	:	:	21	21
65 a viac	19	21	21	23	17	18	17	22	:	:	31	30

Zdroj: Eurostat, 2010

s - Odhad Eurostatu

: údaj nedostupný

Tabuľka 11: Relatívne riziko prepadu príjmov (relative median poverty risk gap)

	Hranica príjmovej chudoby 60 % mediánu ekvivalentného disponibilného príjmu											
	SR				ČR				EU27			
	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008
Jednotlivci celkovo v %	23	20	19	18	18	17	18	18	22s	22s	23	22
jednotlivci podľa vybraných charakteristík (podiel týchto osôb v príslušnej skupine v %)												
Pohlavie muži	25	21	22	21	19	19	19	21	23	23	24	23
ženy	23	20	17	17	18	16	17	15	22s	22s	22	21
Vek menej ako 18	24	20	21	24	18	18	19	21	:	:	24	22
18 - 64	25	20	21	19	19	18	19	19	:	:	25	24
65 a viac	16	15	12	9	8	7	7	8	18s	18s	19	18

Zdroj: Eurostat, 2010

s - Odhad Eurostatu

: údaj nedostupný

Zoznam bibliografických odkazov:

- 1) DORFMAN Robert: A Formula for the Gini Coefficient in The Review of Economics and Statistics, The MIT Press Vol. 61, No. 1 (Feb., 1979), pp. 146-149, (15/11/2009), Dostupné na internete: <http://www.jstor.org/stable/1924845>
- 2) DOSTÁL Ondrej: Chudoba a jej príčiny, 2005, Konzervatívny inštitút M.R. Štefánika, 5 s. dostupné na internete: <http://www.konzervativizmus.sk/print.php?723>
- 3) DŽAMBAZOVIČ-GERBERY-PORUBANOVÁ-REPKOVÁ, 2004: Chudoba a sociálna exklúzia/inklúzia: Skupiny najviac ohrozené sociálnou exklúziou a námety na riešenie/preveniu : výskumná správa. Bratislava : MPSVR, 2004, p. 114
- 4) DŽAMBAZOVIČ, Roman. 2004. Posun od merania chudoby k meraniu sociálneho vylúčenia. In: Otázky merania chudoby. Bratislava : ISBN, 2004, p. 11 – 24
- 5) DŽAMBAZOVIČ Roman, 2004, Posun od merania chudoby k meraniu sociálneho vylúčenia in Otázky merania chudoby, Bratislava, Friedrich Ebert Stiftung e. V., zastúpenie v Slovenskej republike, 2004, 112, (11-23)
- 6) DŽAMBAZOVIČ Roman, 2007: Chudoba na Slovensku, Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2007 232 s., ISBN: 978-80-223-2428- 1
- 7) DŽAMBAZOVIČ,-HORŇÁK-HRABOVSKÁ-MICHÁLEK-ROCHOVSKÁ-RUSŇÁKOVÁ (2008): Analytická štúdia, vytvorená v rámci projektu: "Vytvorenie národných identifikátorov v oblasti chudoby a sociálneho vylúčenia a návrh spôsobu zabezpečenia ich pravidelného monitorovania". 1. vyd. Žilina: Euroformes, ISBN: 978-80-89266-21-0, 253 s.
- 8) DŽAMBAZOVIČ, R. – JURÁSKOVÁ, M. 2002: Sociálna exklúzia (vylúčenie) Rómov na Slovensku. In: VAŠEČKA, M. (ed.): Čačipen pal o Roma. Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku. Bratislava: IVO, s. 527 – 564.
- 9) EURACTIV, 26.10.2005: Sociálny systém a chudoba, [29.4.2010], dostupné na internete <http://www.euractiv.sk/socialna-politika/clanok/socialny-system-achudoba>
- 10) EUROSTAT: EU-SILK – štatistické údaje 2005-2008
- 11) EUROSTAT: Comparative EU statistics on Income and Living Conditions: Issues and challenges, EÚ, 2007, ISBN: 978-92-79-04717-6, 380 s. Dostupné na internete: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/publication?p_product_code=KS-RA-07-007
- 12) EUROSTAT: Euro area annual inflation up to 1.4% EU up to 1.9% in Eurostat newsrelease, EÚ, March 2010, 52/ 2010 p. 2 (16.4.2010) prístupné na internete: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/2-16042010-BP/EN/2-16042010-BP-EN.PDF
- 13) EUROSTAT: Euro area unemployment rate at 10.0% EU27 at 9.6% in Eurostat newsrelease, EÚ, February 2010, 46/ 2010 p. 4 (31.3.2010) prístupné na internete: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-31032010-BP/EN/3-31032010-BP-EN.PDF
- 14) EUROSTAT: Combating poverty and social exclusion - A statistical portrait of the European Union 2010, EÚ 2010, ISSN 1830-7906, 120 p.
- 15) EUROPEAN COMMISSION: Joint Report on Social Protection and Social Inclusion, 2010, Brussels, 180 p. (p. 1-23)
- 16) GERBERY, D., LESAY, I., ŠKOBLA, D.,2007. Kniha o chudobe., Priatel'ia Zeme-CEPA , 2007.. ISBN 978-80-968918-9-4, 144 s.
- 17) GERBERY Daniel, 2008: Príjmová chudoba a materiálna deprivácia v Slovenskej republike in Fórum Sociálnej politiky, 2008, 5, 60 s.
- 18) HUMAN DEVELOPMENT REPORT 2003 - Millennium Development Goals: A compact among nations to end human poverty, New York, Oxford University Press for UNDP, 2003, (s.1-30)
- 19) IVANČÍKOVÁ Ľudmila. 2003: Štatistické meranie chudoby a nerovnosti. Slovenská štatistika a demografia, 13, 3, s. 111-113

- 20) IVANČÍKOVÁ Ľudmila, 2004, Zisťovanie o príjmoch a životných podmienkach (EU SILC) in Otázky merania chudoby, Bratislava, Friedrich Ebert Stiftung e. V., zastúpenie v Slovenskej republike, 2004, 112, (44-51)
- 21) KOLEKTÍV autorov, Otázky merania chudoby, Zborník, Bratislava, Friedrich Ebert Stiftung e. V., zastúpenie v Slovenskej republike, 2004, 112 s.
- 22) KOREC Pavol: Regionálny rozvoj Slovenska v rokoch 1989-2004, 2005, Geografika, Bratislava, ISBN: 80-969338-0-9, (s. 28-35)
- 23) KOLEKTÍV autorov, - Dlhodobá vízia rozvoja slovenskej spoločnosti, Bratislava, Ekonomický ústav SAV, 2008 244 s.
- 24) KOLEKTÍV autorov - Chudoba v slovenskej spoločnosti a vzťah slovenskej spoločnosti k chudobe, Zborník príspevkov z konferencie UNESCO MOST, Bratislava, Sociologický ústav SAV, 2006, ISBN: ISBN 80-85544-43-1
- 25) KOLEKTÍV autorov: Miléniové rozvojové ciele –Cesta k znižovaniu chudoby a sociálneho vylúčenia – Slovenská republika, Bratislava, CPHR, 2004, ISBN: 92-95042-01-8, 72 s.
- 26) LABUDOVIČ Viera Analýza sociálnej situácie domácnosti Slovenskej republiky na báze údajov EU SILC 2006 Slovenská štatistika a demografia 1/ 2008, (s. 108-133)
- 27) LAUKO-TOLMAČI-DUBCOVÁ, 2006: Humánna geografia Slovenskej republiky, Bratislava, Katprint, 2006, 200 s.
- 28) SVOREŇOVÁ Mária, 2004: Niektoré aspekty chudoby a sociálneho vyčlenenia v SR a EU in Otázky merania chudoby, Zborník, Bratislava, Friedrich Ebert Stiftung e. V., zastúpenie v Slovenskej republike, 2004, 112 s. (s80-88)
- 29) MAREŠ Petr: Chudoba v Českej republike v datech - šetření sociální situace domácností, Praha, VÚPSV, 2004, 57 s.
- 30) MAREŠ, P. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. In: Sociologický časopis 2000, 2000, Vol. 36, p. 285 – 297
- 31) MAREŠ, Petr: Sociologie nerovnosti a chudoby. Praha : SN, 1999, 248 s., ISBN: 80-85850-61-3
- 32) MICHÁLEK, A. (2000): Chudoba, jej koncepty a geografické dimenzie, geografický časopis, 52, 3, 231-241.
- 33) MICHÁLEK, A. (2000): Je na Slovensku chudoba?, Geografia, 8, 3-4, Bratislava,121-128.
- 34) MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SR. 2004: Národný akčný plán sociálnej exklúzie 2004 – 2006. Bratislava : MPSVR SR, 2004
- 35) MICHÁLEK Anton, 2004, Nepeňažné miery chudoby in Otázky merania chudoby, Bratislava, Friedrich Ebert Stiftung e. V., zastúpenie v Slovenskej republike, 2004, 112, (65-71)
- 36) NARIADENIE Európskeho parlamentu a Rady (ES) 1177/2003 zo 16. júna 2003 o štatistike Spoločenstva o príjmoch a životných podmienkach (EU-SILC)
- 37) ONDREJKOVIČ Peter, 2004, Chudoba – spoločensky nežiaduci jav in Otázky merania chudoby, Bratislava, Friedrich Ebert Stiftung e. V., zastúpenie v Slovenskej republike, 2004, 112, (24-33)
- 38) PAUHOFOVÁ Iveta, 2007: Bohatstvo a chudoba vo svete a na Slovensku in Diskusné materiály č. 2, ISSN: 0862-9145, Prognostický ústav SAV, 2007, 24s.
- 39) RADIČOVÁ, I.: Hic Sunt Romales. Bratislava: Nadácia S.P.A.C.E., 2001.
- 40) ROCHOVSKÁ, A. (2004): Vybrané aspekty chudoby na Slovensku s bližším zreteľom na ženy (Chudoba na Slovensku po roku 1989 s bližším zreteľom na ženy ako rizikovú skupinu). Unpublished dissertation, defended in 2005.
- 41) RYBÁROVÁ, S. 2004. Spoločné indikátory chudoby a sociálnej exklúzie. In: Otázky merania chudoby. Bratislava : ISBN, 2004, p. 34 – 43
- 42) RYBÁROVÁ Silvia, 2004, Spoločné indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia in Otázky merania chudoby, Bratislava, Friedrich Ebert Stiftung e. V., zastúpenie v Slovenskej republike, 2004, 112, (34-43)
- 43) SAMUELSON, P. A., NORDHAUS, W. (1992). Ekonomía 2. Bratislava : Bradlo.
- 44) SIROVÁTKA – MAREŠ – VEČERNÍK - ZELENÝ: Monitorování chudoby v České republice, Praha, VÚPSV, 2002, 123 s
- 45) SIROVÁTKA-HORA-KOFRONĚ, 2008: Příjmová chudoba a materiální deprivace v České republice in Fórum Sociální politiky, 2008, 5, 60 s.

- 46) SIROVÁTKA T. a kol.: Příjmová chudoba, materiální deprivace a sociální vyloučení v České republice a srovnání se zeměmi EU, Praha, VÚPSV, 2005, 322 s. (1-46)
- 47) SLOVENSKÁ REPUBLIKA: Národná správa o stratégiách sociálnej ochrany a sociálnej inklúzie na roky 2008-2010, 2008, 72 s. (s.1-8)
- 48) SPRÁVA o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2008, Bratislava, Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny SR, 2009, 134 s.
- 49) SVETOVÁ BANKA: Slovenská republika- štúdia o životnej úrovni, zamestnanosti a trhu práce, Bratislava, Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku, 2001, ISBN 80-968155-4-7, 184 s.
- 50) ŠTATISTICKÝ ÚRAD ČR, štatistické údaje 2005-2008
- 51) ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR 1997: Mikrocensus (1997). ŠÚSR Bratislava
- 52) ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR 2003: Mikrocensus (2003). ŠÚSR Bratislava
- 53) ŠIMÚNKOVÁ Katarína, Chudoba a sociálna exklúzia in : Národná správa o ľudskom rozvoji - Slovenská republika 2000, Bratislava, CPHR, (s. 77-106) (15.11.2009) Dostupné na internete: <http://www.cphr.sk/undp2000.htm>
- 54) TOWNSEND Peter: Poverty in the United Kingdom: a Survey of Household Resources and Standards of living. Penguin, Harmondsworth 1979, str. 13
- 55) WORLD BANK Institute: Introduction to poverty analysis, WB, 2005, 218 p. dostupné na internete: <http://siteresources.worldbank.org/PGLP/Resources/PovertyManual.pdf>
- 56) ZÁKON NR SR č. 601/2003 Z.z. o životnom minime
- 57) ŽILOVÁ Anna, 2006: Pomoc chudobným po prvej svetovej vojne na Slovensku in Chudoba v slovenskej spoločnosti a vzťah slovenskej spoločnosti k chudobe, Zborník príspevkov z konferencie UNESCO MOST, Bratislava, Sociologický ústav SAV, 2006, ISBN: ISBN 80-85544-43-1, 291 s., (s 75-85)